

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1780

Liber XXXIX

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1315](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1315)

LIBER XXXIX

I.

DUM hæc (si modo hoc anno acta sunt) U. c. 569.
a. C. 187. Romæ aguntur, consules ambo in Liguribus gerebant bellum. Is hostis velut natus ad continendam inter magnorum intervalla bellorum Romanis militarem disciplinam erat: Ligures
hostes
perpetui
P. R. nec alia provincia militem magis ad virtutem acuebat. Nam Asia, & amœnitate urbium, & copia terrestrium maritimarumque rerum, & mollitia hostium, regisque opibus, ditiores, quam fortiores, exercitus faciebat. Præcipue sub imperio Cn. Manlii solute ac negligenter habiti sunt. Itaque asperius paullo iter in Thracia, & exercitatio hostis magna clade eos castigavit. In Liguribus omnia erant, quæ militem exci-
tarent: loca montana & aspera, quæ & ipsis capere labor erat (a), & ex præoccupatis dejicere hostem: itinera ardua, angusta, infesta insidiis: hostis levis, & velox, & repentinus, qui nullum usquam tempus; nullum locum quietum aut securum esse

(a) Labor est, Gron. Crey.

U. c. 565. fineret : obpugnatio necessaria munitōrum
a. C. 187. castellorum, laboriosa simul periculosaque ;
 inops regio, quæ parsimonia adstringeret
 milites, prædæ haud multum præberet. Ita-
 que non lixa sequebatur, non jumentorum
 longus ordo agmen extendebat : nihil, præ-
 ter arma & viros omnem spem in armis
 habentes, erat. Nec deerat umquam cum
 iis vel materia belli, vel caussa; quia prop-
 ter domesticam inopiam vicinos agros incur-
 sabant. Nec tamen in discrimen summæ re-
 rum pugnabatur.

Adversus
eos
consulum
res gestæ.

II. C. FLAMINIUS consul, cum Friniatibus
 Liguribus in agro eorum pluribus præliis
 secundis factis, in deditionem gentem acce-
 pit, & arma ademit : ea quia non sincera
 fide tradebant, quum castigarentur, relictis
 vicis, in montem Auginum confugerunt.
 Confestim secutus est consul. Ceteri effusi
 rursus, & pars maxima inermes, per invia &
 rupes deruptas præcipitantes fugerunt, qua
 sequi hostis non posset. Ita trans Apenninum
 abierunt. Qui castris se tenuerant, circum-
 fessi expugnati sunt. Inde trans Apenninum
 ductæ legiones. Ibi montis, quem ceperant,
 altitudine paullisper se tutati, mox in dedi-
 tionem

tionem concesserunt. Tum conquesta cum intentiore cura arma, & omnia ademta. Translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum; qui in agrum Pisanum Bononiensemque ita incurfaverant, ut coli non possent. His quoque perdomitis, consul pacem dedit finitimis. Et, quia, a bello quieta ut esset provincia, effecerat, ne in otio militem haberet, viam a Bononia perduxit Arretium. M. Æmilius alter consul agros Ligurum vicoseque, qui in campis aut vallibus erant, ipsis montes duos Balistam Suismontiumque tenentibus, deussit depopulatusque est. Deinde eos, qui in montibus erant, adortus, primo levibus præliis fatigavit: postremo coactos in aciem descendere justo prælio devicit: in quo & (b) ædem Dianæ vovit. Subactis cis Apenninum omnibus, tum transmontanos adortus (in his & Friniates (c) Ligures erant, quos non audierat C. Flaminus) omnes Æmilius subegit, armaque ademit, & de montibus in campos multitudinem deduxit. Pacatis Liguribus, in agrum Gallicum exercitum duxit; viamque ab Pla-

U. c. 567
a. C. 187.

(b) & del. *Gron. Crey.*

(c) *Briniates Gron.*

Tom. X.

U. c. 565.
a. C. 187. centia, ut Flaminiae committeret, Ariminum perduxit. Prælio ultimo, quo cum Liguribus signis conlatis confligit, ædem Junoni Reginae vovit. Hæc in Liguribus eo anno gesta.

Cenomanis
arma
adempta &
reddita.

III. IN Gallia M. Furius prætor infontibus Cenomanis, in pace speciem belli quærens, ademerat arma. Id Cenomani conquesti Romæ apud senatum, reiectique ad consulem Æmilium; cui, ut cognosceret statueretque, senatus permiserat, magno certamine cum prætore habito, tenuerunt causam. Arma reddere (*d*) Cenomanis, decedere provincia prætor iustus. Legatis deinde sociorum Latini nominis, qui toto undique ex Latio frequentes convenerant, senatus datus est. His querentibus, magnam multitudinem civium suorum Romam commigrasse, & ibi census esse, Q. Terentio Culleoni prætori negotium datum est, ut eos conquireret, & quem C. Claudio, M. Livio censoribus, postve eos censores, ipsum parentemve ejus apud se censum esse, probassent focii, ut redire eo cogeret, ubi censi essent. Hac conquestione duodecim millia Latinorum domos

(*d*) *reddita Gron. Crer.*

redierunt, jam tum multitudine alienigenarum urbem onerante.

*U. c. 565.
a. C. 187.*

IV. PRIUSQUAM consules redirent Romam, M. Fulvius proconsul ex Ætolia rediit. Isque (e), ad ædem Apollinis in senatu quum de rebus in Ætolia Cephallenique ab se gestis differuisset, petiit a Patribus, ut æquum censerent, ob rempublicam bene ac feliciter gestam, & Diis immortalibus honorem haberi jubere, & sibi triumphum decernere. M. Aburius tribunus plebis; si quid de ea re ante M. Æmilii consulis adventum decerneretur, intercessurum se ostendit: « eum » contradicere velle; proficiscentemque in » provinciam ita sibi mandasse, ut ea disceptatio integra in adventum suum servaretur. » Fulvium temporis jacturam facere. Senatum » etiam præfente consule, quod vellet, deceretur. » M. Fulvius: « Si aut simulas M. Æmilii secum ignota hominibus » esset, aut quam is eas inimicitias inpotenti » ac prope regia ira exerceret; tamen non » fuisse ferendum, absentem consulem & » Deorum immortalium honori obstare, & » meritum debitumque triumphum morari;

*Fulvius
petit
trium-
phum.*

(e) itaque Gron. Crev.

U. c. 565. » imperatorem, rebus egregie gestis, victo
 a. C. 187. » remque exercitum cum præda ac captivis
 » ante portas stare, donec consuli, ob hoc
 » ipsum moranti, redire Romam libitum esset;
 » Verum enimvero, quum sint nobilissimæ
 » sibi cum consule inimicitia, quid ab eo
 » quemquam posse æqui expectare, qui per
 » infrequentiam furtim senatusconsultum fac-
 » tum ad ærarium detulerit, Ambraciam
 » non videri vi captam; quæ aggere ac vineis
 » obpugnata sit; ubi, incensis operibus, alia
 » de integro facta sint; ubi circa muros supra
 » subterque terram per dies quindecim pugna-
 » tum; ubi a prima luce, quum jam trans-
 » cendisset muros miles, usque ad noctem
 » diu anceps prælium tenuerit; ubi plus tria
 » millia hostium sint cæsa. Jam de Deorum
 » immortalium templis, spoliatis in capta
 » urbe, qualem calumniam ad pontifices ad-
 » tulerit? Nisi Syracusarum ceterarumque
 » captarum civitatum ornamentis urbem ex-
 » ornari fas fuerit, in Ambraciam unam
 » captam non valuerit belli jus. Se & Patres
 » conscriptos orare, & ab tribunis (f) petere,

(f) tribuno Ceter,

ne se superbissimo inimico ludibrio esse
finant. »

*U. c. 567.
a. C. 187.*

V. UNDIQUE omnes, alii deprecari tribu-
num, alii castigare. Ti. Gracchi collegæ plu-
rimum oratio movit : « Ne suas quidem fi-
» multates pro magistratu exercere boni exem-
» pli esse : alienarum vero simulatium tri-
» bunum plebis cognitorem fieri, turpe &
» indignum collegii ejus potestate & sacratiss
» legibus esse. Suo quemque judicio & ho-
» mines odisse aut diligere, & res probare
» aut improbare debere ; non pendere ex al-
» terius vultu ac nutu, nec alieni momentis
» animi circumagi, adstipularique irato con-
» suli tribunum plebei : &, quid privatim
» M. Æmilius mandaverit, meminisse ; tribu-
» natum sibi a populo Romano mandatum
» oblivisci ; & mandatum pro auxilio ac
» libertate privatorum, non pro consulari
» regno. Ne hoc quidem cernere eum, fore,
» ut memoriæ ac posteritati mandetur, ejus-
» dem collegii alterum e duobus tribunis
» plebis suas inimicitias remisisse reipublicæ,
» alterum alienas & mandatas exercuisse. »
His victus castigationibus tribunus, quum
templo excessisset, referente Ser. Sulpicio

U. c. 565.
a. C. 187.

Triumphus
decernitur
Fulvio.

prætoꝛe, triumphus M. Fulvio est decretus. Is quum gratias Patribus conscriptis egisset, adjecit ; « Ludos magnos se Jovi optimo » maximo eo die, quo Anabraciam cepisset, » vovisse. In eam rem sibi centum (g) pondo » auri a civitatibus conlarum. Petere, ut ex » ea pecunia, quam in triumpho latam in » ærario positurus esset, id aurum secerni » juberent. » Senatus pontificum collegium consuli jussit, num omne id aurum in ludos consumi necessum esset ? Quum pontifices negassent, ad religionem pertinere, quanta inpenſa in ludos fieret ; senatus Fulvio, quantum (h) inperderet, permisit, dum ne summam octoginta millium excederet. Triumphare mense Januario statuerat : sed quum audisset, consulem M. (i) Æmilium, literis Aburii tribuni plebis acceptis de remissa intercessione, ipsum ad inpediendum triumphum Romam venientem, ægrum in via substituisse, ne plus in triumpho certaminum, quam in bello, haberet, prætulit triumphi diem. Triumphavit ante diem decimum Ka-

(g) centum decem Gron. Crev.

(h) quantum vellet Gron. Crev.

(i) M. del. Gron. Crev.

lendas Janu
lenia. Au
pondo, a
millia octog
quadraginta
centum octo
duodecim m
signa ænea
marmorea
cetera spoli
hoc (k) cau
nis generis :
lenes, aut reg
septem & vigi
in urbem
tribunos, præ
Romanos socio
vi. Militibus
reis divisit,
epi
U. JAM con
in tempus;
sua cura e
C. Favianus R
contra h. Pol
(k) in

lendas Januarias de Ætolis, & de Cephalenia. Aureæ coronæ, centum duodecim pondo, ante currum latæ sunt : argenti pondo millia octoginta tria : auri pondo ducenta quadraginta tria : tetradrachmum Atticum centum octodecim millia : Philippei nummi duodecim millia quadringenti viginti duo : signa ænea ducenta octoginta quinque : signa marmorea ducenta triginta : arma, tela, cetera spolia hostium, magnus numerus. Ad hoc (k) catapultæ, ballistæ, tormenta omnis generis : duces, aut Ætoli & Cephalenes, aut regii ab Antiocho ibi relictî, ad septem & viginti. Multos eo die, priusquam in urbem inveheretur, in circo Flaminio tribunos, præfectos, equites, centuriones, Romanos sociosque, donis militaribus donavit. Militibus ex præda vicenos quinos denarios divisit, duplex centurioni, triplex equiti.

VI. JAM consularium comitorum adpetebat tempus; quibus quia M. Æmilius, cujus fortis ea cura erat, obcurrere non potuit, C. Flaminius Romam venit. Ab eo creati consules Sp. Postumius Albinus, Q. Marcius

U. c. 565.
a. C. 187.

Comitia.

(k) hæc Gron. Crev.

*U. e. 565.
a. C. 187.*

*Manlii
triumphus
de
Gallis.*

*Luxus
Romam
invectus.*

Philippus. Prætores inde facti T. Mænius ; P. Cornelius Sulla, C. Calpurnius Piso, M. Licinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quinctius Crispinus. Extremo anni, magistratibus jam creatis, ante diem tertium Nonas Martias Cn. Manlius Vulso de Gallis, qui Asiam incolunt, triumphavit. Serius ei triumphandi causa fuit, ne Q. Terentio Culleone prætore, causam lege Petillia diceret, & incendio alieni iudicii, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret ; eo infensioribus in se, quam in illum, iudicibus, quod disciplinam militarem, severe ab eo conservatam, successor ipse omni genere licentiæ conruperat. Neque ea sola infamiæ erant, quæ in provincia procul ab oculis facta narrabantur : sed ea etiam magis, quæ in militibus ejus quotidie conspiciebantur. Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Asiatico inventa in urbem est. Ii primum lectos æratos, vestem stragulam pretiosam, plagulas, & alia textilia, &, quæ tum magnificæ suppellectilis habebantur, monopodia & abacos Romam advexerunt. Tunc (1) psaltriæ sambucistræque, & convivalia ludionum obs

(1) Turn Gron. Crev.

Iestamenta
& cura &
tum cog
& affirmati
quod ministe
Vix ramen il
femina erant

VII. In tri
aureas, duc
pondo ducent
millia centum
centum viginti
ducenta quinque
nummorum fide
& arma spoli
transvecta. Du
ginta dacti an
genos binos de
rius ; & stipen
triplex in equi
centi militari
Cinque a m
diti, ut facile
genus ambrosio

(2) ut p
litico

leſtamenta addita epulis : epulæ quoque ipſæ
 & cura & ſumtu majore adparari cœptæ :
 tum coquus, viliffimum antiquis mancipium
 & æſtimatione & uſu, in pretio eſſe ; &
 quod miniſterium fuerat, ars haberi cœpta.
 Vix tamen illa, quæ tum conſpiciebantur,
 femina erant futuræ luxuriæ.

VII. IN triumpho tulit Cn. Manlius coronas
 aureas, ducentas duodecim pondo : argenti
 pondo ducenta viginti millia : auri pondo duo
 millia centum tres : tetradrachmum Atticum
 centum viginti ſeptem millia (m) : ciſtophorum
 ducenta quinquaginta : Philippeorum aureorum
 nummorum ſedecim millia trecentos viginti :
 & arma ſpoliaque multa Gallica, carpentis
 tranſveſta. Duces hoſtium duo & quinquaginta
 ducti ante currum. Militibus quadragenos
 binos denarios diſiſit, duplex centurioni ;
 & ſtipendium duplex in pedites dedit, triplex
 in equites. Multi omnium ordinum, donati
 militaribus donis, currum ſecuti ſunt. Carminaque
 a militibus ea in imperatorem diſta, ut facile
 adpareret, in ducem indulgentem ambitioſumque
 ea dici; triumphum

(m) auri pondo MMCCIII : tetradrachmum
 Atticum CCXXVII, millia : Gron. Grev.

U. e. 565
 a. C. 187

V. c. 565.
a. C. 187.

esse militari magis favore, quam populari, celebrem. Sed ad populi quoque gratiam conciliandam amici Manlii valuerunt. Quibus adnitentibus senatusconsultum factum est, « Ut » ex pecunia, quæ in triumpho translata esset, » stipendium conlatum a populo in publicum, » quod ejus solutum antea non esset, solveretur. » Vicenos quinos & semisses in millia æris quæstores urbani cum fide & cura solverunt. Per idem tempus tribuni militum duo ex duabus Hispaniis cum literis C. Arinii & L. Manlii, qui eas provincias obtinebant, venerunt. Ex iis literis cognitum est, Celtiberos Lusitanosque in armis esse, & sociorum agros populari. De eâ re consultationem integram senatus ad novos magistratus rejecit. Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus faciebant, malus in circo instabilis in signum Pollentiæ procidit, atque id dejecit. Ea religione moti Patres, & diem unum adjiciendum ludorum celebritati censuerunt, & signa duo pro uno reponenda, & novum auratum faciendum. Et plebeii ludi ab ædilibus C. Sempronio Blæso & M. Furio Lusco diem unum instituti sunt.

VIII. INSEQUENS annus Sp. Postumium Albinum & Q. Marcium Philippum consulibus ab exercitu bellorumque & provinciarum cura ad intestinæ conjurationis vindictam avertit. Prætores provincias sortiti sunt, T. Mænius urbanam, M. Licinius Lucullus inter cives & peregrinos, C. Aurelius Scaurus Sardiniam, P. Cornelius Sulla Siciliam; L. Quinctius Crispinus Hispaniam citeriorem, C. Calpurnius Piso Hispaniam ulteriorem. Consulibus ambobus quæstio de clandestinis conjurationibus decreta est. Græcus ignobilis in Etruriam primum venit nulla cum arte earum, quas multas ad animorum corporumque cultum nobis eruditissima omnium gens invexit, sacrificulus & vates: nec is, qui aperta religione, propalam & quæstum & disciplinam profitendo, animos horrore (n) imbueret, sed occultorum & nocturnorum (o) antistes sacrorum. Initia erant, quæ primo paucis tradita sunt: deinde vulgari cœpta sunt (p) per viros mulieresque. Ad ditæ voluptates religioni vini & epularum,

*U. c. 566.
a. C. 186.*

*Sp. Postu-
mio, Q.
Marcio
Coss.*

*Bacchanal-
lia.*

(n) errore Crev.

(o) & nocturnorum del. Gron. Crev.

(p) sunt del. Gron. Crev.

V. c. 566.
a. C. 186.

quo plurium animi inlicerentur. Quum vinum animos, & nox & mixti feminis mares, ætatis teneræ majoribus, discrimen omne pudoris extinxissent; corruptelæ primum omnis generis fieri cœptæ, quum ad id quisque, quo natura pronioris libidinis esset, paratam voluptatem haberet. Nec unum genus noxæ, supra promiscua ingenuorum feminarumque, erant: sed falsi testes, falsa signa testimoniaque & indicia ex eadem officina exibant. Venena indidem intestinæque cædes: ita ut ne corpora quidem interdum ad sepulturam exstarent. Multa dolo; pleraque per vim audebantur. Occulebat vim, quod præ ululatus, tympanorumque & cymbalorum strepitu, nulla vox quiritan-tium inter supra & cædes exaudiri poterat.

IX. Hujus mali labes ex Etruria Romam, velut contagione morbi, penetravit. Primo urbis magnitudo capacior patientiorque talium malorum ea celavit: tandem indicium hoc maxime modo ad Postonium consulem pervenit. P. Æbutius, cujus pater publico equo stipendia fecerat, pupillus relictus, mortuis deinde tutoribus, sub tutela Duro-niæ matris & vitrici T. Sempronii Rutili

educatus fu
& vitricus
rationem
pillum, a
fieri cupie
nalia erant
" Se pro a
" valuisset
" Damnar
" solvere id
" nia opus est
" inde pure lau
Scortum nobi
non signa
etiam postquam
genere ruerant
civitatem cum
læcentis aut
eum amarus
omnia præben
suetudine ca
qui in nullis
& pravi per
ret, una ab

LIBER XXXIX CAP. IX 147

educatus fuerat. Et mater dedira viro erat; & vitricus, quia tutelam ita gesserat, ut rationem reddere non posset, aut tolli pupillum, aut obnoxium sibi vinculo aliquo fieri cupiebat. Via una conruptelæ Bacchanalia erant. Mater adolescentulum adpellat; « Se pro ægro eo vovisse, ubi primum con- » valuisset, Bacchis eum se initiaturam; » Damnatam voti, Deum benignitate, ex- » solvere id velle. Decem dierum castimo- » nia opus esse. Decimo die cœnatum, de- » inde pure lautum in sacrarium deducturam. » Scortum nobile libertina Hispala Fecenia, non digna quæstu, cui ancillula adfuerat, etiam postquam manumissa erat, eodem se genere tuebatur. Huic consuetudo juxta vicinitatem cum Æbutio fuit, minime adolescentis aut rei aut famæ damnosa: ultro enim amatus adpetitusque erat: & maligne omnia præbentibus suis, meretriculæ munificentia sustinebatur. Quin eo processerat consuetudine capta, ut post patroni mortem; quia in nullius manu erat, tutore a tribunis & prætore petito, quum testamentum faceret, unum Æbutium institueret hæredem.

U. e. 566
a. C. 186.

Innocent
cunt
P. Æbutii
opera,

Hispala
Fecenia

U. e. 566.
a. C. 186.

*Æbutium
initiari
volentem
deserret.*

X. HÆC amoris pignora quum essent, nec quidquam secretum alter ab altero haberent, per jocum adolescens vetat eam mirari, si per aliquot noctes secubisset. « Religionis » se causa, ut voto pro valerudine sua facto » liberetur, Bacchis initiari velle. » Id ubi mulier audit, perturbata, « Dii meliora! » [inquit] mori & sibi & illi satius esse, » quam id faceret; & in caput eorum de- » testari minas periculaque, qui id suassent. » Admiratus quum verba, tum perturbationem tantam adolescens, « Parcere execrationibus » jubet. « Matrem id sibi, adsentiente vitrico; » imperasse. Vitricus ergo [inquit] tuus » (matrem enim insimulare forsitan fas non » sit) pudicitiam, famam, spem, vitamque » tuam perditum iste hoc facto properat. » Eo magis mirabundo, quærentique quid rei esset, pacem veniamque precata Deorum Dearumque, si coacta caritate ejus, silenda enunciaisset, « ancillam se [ait] dominæ » comitem id sacrarium intrasse, liberam num- » quam eo accessisse. Scire corruptelarum » omnis generis eam officinam esse: & jam » biennio constare neminem initiatum ibi » majorem annis viginti. Ut quisque intro-

LIBER
ductus sit
tibus. Eos
sonet u
cymbalor
quiritant
ratur, ex
obsecrare,
ret modo:
nia infanda
da essent.
fidem dedit
peraturum.
XI. Postquam
mentionem
ceps ceteris,
ciendum esset;
sacrum, nec
liberit sermoni
ciant, « Hi
» hanc noctem
» delinquentis &
» vni, nec
» vnum habet
» hunc vicis, ca
» mo super. A
(i) » hanc

» ductus sit, velut victimam tradi sacerdo-
 » ribus. Eos deducere in locum, qui circum-
 » sonet ululatus, cantuque symphoniæ, &
 » cymbalorum & tympanorum pulsu, ne vox
 » quiritantis, quum per vim stuprum infe-
 » ratur, exaudiri possit. » Orare deinde atque
 obsecrare, ut eam rem quocumque discute-
 ret modo: nec se eo præcipitaret, ubi om-
 nia infanda patienda primum, deinde facien-
 da essent. Neque ante dimisit eum, quam
 fidem dedit adolescens, ab his sacris se tem-
 peraturum.

XI. POSTQUAM domum venit, & mater
 mentionem intulit, quid eo die, quid dein-
 ceptis ceteris, quæ ad sacra pertinerent, fa-
 ciendum esset; negat, eorum se quidquam
 facturum, nec initiari sibi in animo esse.
 Aderat sermoni vitricus. Confestim mulier
 exclamat, « Hispalæ concubitu carere eum
 » decem noctes non posse, illius excetra
 » delinimentis & venenis imbutum, nec pa-
 » rentis, nec vitrici (q), nec Deorum ve-
 » recundiam habere. » Jurgantes hinc mater,
 hinc vitricus, cum quatuor eum servis do-
 mo exegerunt. Adolescens inde ad Æbutiam

*U. c. 566.
 a. C. 186.*

*Æbutius
 expellitur,
 a
 matre;*

(q) nec vitrici nec parentis Gron. Crey.

V. c. 566.
a. C. 186.

se amitam contulit : causamque ei, cui esset a matre ejectus, narravit. Deinde ex auctoritate ejus postero die ad consulem Postumium, arbitris remotis, rem detulit. Consul post diem tertium ad se iustum redire dimisit : ipse Sulpiciam, gravem feminam, socrum suam, percunctatus est, « ec- » quam anum Æbutiam ex Aventino nos- » set? » quum « eam nosse, probam, & » antiqui moris feminam, » respondisset; « opus esse sibi ea conventa » dixit. « Mit- » teret nuncium ad eam, ut veniret. » Æbutia adita ad Sulpiciam venit. Et consul paullo post, velut forte intervenisset, sermonem de Æbutio fratris ejus filio infert. Lacrimæ mulieri obortæ, & miserari casum » adolescentis cœpit, qui spoliatus fortunis, a quibus minime oporteret, apud se tunc esset, ejectus a matre, quod probus adoles- cens (Dii propitii essent) obscœnis, ut fama esset, facris initiari nollet.

Hispala
vocatur
a
consule.

XII. SATIS de Æbutio exploratum ratus consul, non vanum auctorem esse, dimissa Æbutia, socrum rogat, ut Hispalam, indidem ex Aventino libertinam, non ignotam vicinæ, arcefferet ad sese. Eam, quoque esse;

esse, quæ percunctari vellet. Ad cuius nunci-
 um perturbata Hispala, quod ad tam no-
 bilem & gravem feminam ignara causæ ac-
 cesseretur: postquam lictores in vestibulo
 turbamque consularem & consulem ipsum
 conspexit, prope exanimata est. In interio-
 rem partem ædium abductam focru adhibita
 consul, « Si vera dicere inducere in animum
 » posset, negat; perturbari debere. Fidem vel a
 » Sulpicia, tali femina, vel ab se acciperet.
 » Expromeret sibi, quæ in luco Similæ Bac-
 chanalibus in sacro nocturno solerent fieri. »
 Hoc ubi audivit, tantus pavor tremorque
 omnium membrorum mulierem cepit; ut diu
 hiscere non posset: tandem confirmata,
 » puellam admodum se ancillam initiatam
 » cum domina [ait]. Aliquot annis, ex quo
 » manumissa sit, nihil, quid ibi fiat, scire. »
 Jam id ipsum consul laudare; « quum initia-
 » tam se non inficiaretur. Sed & cetera
 » eadem fide expromeret. Neganti ultra quid-
 » quam scire non eandem [dicere] si coar-
 » guatur ab alio; ac per se fatenti, veniam
 » aut gratiam fore. Eum sibi omnia expo-
 » suisse, qui ab illa audisset. »

D. c. 566.
a. C. 186.

U. e. 566.
a. C. 186.

XIII. MULIER, haud dubie, id quod erat, Æbutium indicem arcani rata esse, ad pedes Sulpiciæ procidit, & eam primo orare cœpit, « Ne mulieris libertinæ cum amatore » sermonem in rem non seriam modo, sed » capitalem etiam, verti vellet: se terrendi » ejus caussa, non quo sciret quidquam, ea » locutam esse. » Hic Postumius accensus ira, « Tum quoque [ait] eam cum Æbutio » se amatore cavillari credere, non in domo » gravissimæ feminæ & cum consule loqui. » Et Sulpicia adtollere paventem; simul illam adhortari, simul iram generi lenire. Tandem confirmata, multum inculcata perfidia Æbutii, qui optimi in eo ipso meriti talem gratiam retulisset, « Magnum sibi metum Deorum, quorum occulta initia enunciaret; » majorem multo [dixit] hominum esse; » qui se indicem manibus suis discerpturi » essent. Itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquo » amandarent, ubi reliquum vitæ degere » tuto posset. Bono animo esse jubere eam » consul, &, sibi curæ fore [dicere] ut » Romæ tuto habitaret. » Tum Hispala originem sacrorum expromit. « Primo sacrarium

*Indicium
Hispala.*

» id feminarum fuisse, nec quemquam virum
 » eo admitti solitum. Tres in anno statos
 » dies habuisse, quibus interdiu Bacchis ini-
 » tiarentur. Sacerdotes in vicem matronas
 » creari solitas. Pacullam Anniam (r) Cam-
 » panam sacerdotem omnia, tanquam Deum
 » monitu, inmutasse. Nam & viros eam pri-
 » mam suos filios initiasse, Minium & Hereni-
 » nium Cerrinos. Et nocturnum sacrum ex
 » diurno, & pro tribus in anno diebus qui-
 » nos singulis mensibus dies initiorum fecisse.
 » Ex quo in promiscuo sacra sint, & permixti
 » viri feminis, & noctis licentia accesserit,
 » nihil ibi facinoris, nihil flagitii prætermis-
 » sum. Plura virorum inter sese, quam femi-
 » narum, esse stupra. Si qui minus patientes
 » dedecoris sint, & pigriores ad facinus,
 » pro victimis inmolari: nihil nefas ducere,
 » hanc summam inter eos religionem esse.
 » Viros, velut mente capta, cum iactatione
 » fanatica corporis vaticinari; matronas Bac-
 » charum habitu crinibus sparsis (s) cum
 » ardentibus facibus decurrere ad Tiberim,
 » dimissasque in aquam faces (quia vivum

U. c. 566.

a. C. 186.

(r) Miniam Gron. Crev.

(s) passis Gron. Crev.

U. c. 566.
a. C. 186.

» sulphur cum calce insit) integra flamma
 » efferre. Raptos a Diis homines dici, quos
 » machinæ inligatos ex conspectu in abditos
 » specus abripiant. Eos esse, qui aut conju-
 » rare, aut sociari facinoribus, aut stuprum
 » pati noluerint. Multitudinem ingentem,
 » alterum jam prope populum esse : in his
 » nobiles quosdam viros feminasque. Bien-
 » nio proximo institutum esse, ne quis ma-
 » jor viginti annis initiaretur. Captari ætates
 » & erroris & stupri patientes. »

XIV. PERACTO indicio, advoluta rursus
 genibus preces easdem, ut se ablegaret, re-
 petivit. Consul rogat focrum, ut aliquam
 partem ædium vacuam faceret, quo Hispala
 immigraret. Cœnaculum super ædes datum
 est, scalis ferentibus in publicum obseratis,
 aditu in ædes verso. Res omnes Feceniæ
 extemplo translatae, & familia arcessita. Et
 Æbutius migrare ad consulis clientem iussus.
 Ita quum indices ambo in potestate essent,
 rem ad senatum Postumius defert, omnibus
 ordine expositis, quæ delata primo, quæ
 deinde ab se inquisita forent. Patres pavor
 ingens cepit, quum publico nomine, ne quid
 eæ conjurationes coetusque nocturni fraudis

occulta au-
 vatim suon-
 nis ei n-
 gratias con-
 cum singu-
 investigasse
 nalibus fa-
 consulibus
 Feceniæ,
 alios indice
 Sacerdotes
 feminæ effen-
 omnia fora &
 consulum por-
 urbe Romæ,
 mitis, « Ne qu-
 « colle aut co-
 « nec quid tal-
 omnia, ut q-
 coenam, conij-
 fugitivæ in-
 Consulibus
 facientes ejus
 compendiosq-

(t) & dicitur

(u) consulis

occultæ aut periculi inportarent, tum privatim suorum quisque vicem, ne quis adfinitis ei noxæ esset. Censuit autem senatus, gratias consuli agendas, quod eam rem & cum singulari cura, & sine ullo tumultu investigasset. Quæstionem deinde de Bacchanalibus sacrisque nocturnis extra ordinem consulibus mandant: indicibus, Æbutio ac Feceniæ, ne fraudi ea res sit, curare, & alios indices præmiis (t) invitare jubent. Sacerdotes eorum sacrorum, seu viri seu feminae essent, non Romæ modo, sed per omnia fora & conciliabula conquiri, ut in consulum potestate essent. Edici præterea in urbe Roma, & per totam Italiam edicta mitti, « Ne quis, qui Bacchis initiatus esset, » coisse aut convenisse causa sacrorum velit, » neu quid talis rei divinæ fecisse. » Ante omnia, ut quæstio de his habeatur, qui coierint, conjuraverintve (u), quo stuprum flagitiumve inferretur. Hæc senatus decrevit. Consules ædilibus curalibus imperarunt, ut sacerdotes ejus sacri omnes conquirerent, comprehensosque libero conclavi ad quæstio-

*U. c. 566.
a. C. 186.*

*Quæstio
de
Bacchanalibus
consulibus
mandatur.*

(t) & alios illicere ac præmiis Crev.

(u) coissent conjurassentve Gron. Crev.

U. c. 566.
a. C. 186.

nem fervarent; ædiles plebis videre, ne qua sacra in aperto fierent. Triumviris capitalibus mandatum est, ut vigilias disponerent per urbem, fervarentque, ne qui nocturni coetus fierent; utque ab incendiis caveretur, adjutores triumviris quinqueviri uti cis Tiberim suæ quisque regionis ædificiis præessent.

XV. AD hæc officia dimissis magistratibus, consules in Rostra escenderunt; & concione advocata, quum sollemne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum adloquantur, magistratus solent, peregisset consul, ita cœpit: « Nulli umquam concio-
» ni, Quirites, non (v) solum apta, sed
» etiam necessaria, hæc sollemnis Deorum
» comprecatio fuit; quæ vos admoneret,
» hos esse Deos, quos colere, venerari,
» precarique majores vestri instituisent: non
» illos, qui pravis & externis religionibus
» captas mentes, velut furialibus stimulis,
» ad omne scelus & ad omnem libidinem
» agerent. Equidem, nec quid taceam, nec
» quatenus proloquar, invenio: si aliquid
» ignorabitis, ne locum neglegentiæ dem;

Oratio
Postumii
Cof.
de Bacchanalibus.

(v) tam non Gron. Crev.

» si omnia nudavero, ne nimium terroris
 » obfundam vobis, vereor. Quidquid dixerò,
 » minus, quam pro atrocitate & magnitudine
 » rei, dictum scitote esse. Ut ad cavendum
 » satis sit, dabitur opera a nobis. Baccha-
 » nalia tota jam pridem Italia, & nunc per
 » urbem etiam multis locis esse, non fama
 » modo accepisse vos, sed crepitibus etiam
 » ululatibusque nocturnis, qui personant tota
 » urbe, certum habeo; ceterum, quæ ea
 » res sit, ignorare. Alios Deorum aliquem
 » cultum, alios concessum ludum & lasci-
 » viam esse credere, &, qualecumque sit,
 » ad paucos pertinere. Quod ad multitudi-
 » nem eorum adinet, si dixerò, multa mil-
 » lia hominum esse, illico necesse est, ex-
 » terreamini; nisi adjunxero, qui qualesque
 » sint. Primum igitur mulierum magna pars
 » est; & is fons mali hujusce fuit: deinde
 » simillimi feminis mares, stuprati & constu-
 » pratores, fanatici vigiles; vino, strepiti-
 » bus, clamoribusque nocturnis adtoniti.
 » Nullas adhuc vires conjuratio, ceterum
 » incrementum ingens virium habet, quod
 » in dies plures fiunt. Majores vestri, ne
 » vos quidem, nisi quum aut, vexillo in arce

U. c. 566.

a. C. 186.

U. e. 566.
a. C. 186.

» posito, comitorum causa exercitus educā
 » tus esset, aut plebi concilium tribuni edi-
 » xissent, aut aliquis ex magistratibus ad
 » concionem vocasset, forte temere coire
 » voluerunt: &, ubicumque multitudo esset,
 » ibi & legitimum rectorem multitudinis cen-
 » sebant debere esse. Quales primum noc-
 » turnos cœtus, deinde promiscuos mulierum
 » ac virorum, esse creditis? Si, quibus
 » ætatibus initiatur mares, sciatis, non
 » misereat vos eorum solum, sed etiam pu-
 » deat. Hoc sacramento initiatos juvenes mi-
 » lites faciendos censebis, Quirites? iis ex
 » obsceno sacrarioeductis arma committenda?
 » hi, cooperti stupris suis alienisque, pro
 » pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum
 » ferro decernent? »

XVI. « MINUS tamen esset, si flagitiis
 » tantum effeminati forent, (ipsorum id
 » magna ex parte dedecus erat) a facinori-
 » bus manus, mentem a fraudibus abstinuis-
 » sent. Numquam tantum malum in repu-
 » blica fuit; nec ad plures, nec ad plura per-
 » tinens. Quidquid his annis libidine, quid-
 » quid fraude, quidquid scelere peccatum est,
 » ex illo uno sacrario scitote ortum esse.

» Necdum omnia
 » edita facinora
 » xis, quia
 » mendam satis
 » inopia tenet.
 » lum. Jam magis
 » privata forum
 » publicam spec-
 » tes, jam hinc
 » vocata, per
 » Nunc illi non de
 » res timent: jam
 » & in rura vestra
 » solitudo de his
 » periculis non de-
 » dunt. Optima
 » videt, ut homo
 » si quem libido,
 » vincit, illorum
 » omne flagitium de-
 » sum judicet esse
 » videtur, vestra
 » illi enim in spe
 » periculis. Quis
 » dicitur hinc
 » fraudibus hinc

» Necdum omnia, in quæ conjuraverunt,
 » edita facinora habent. Adhuc privatis no-
 » xiis, quia nondum ad rempublicam obpri-
 » mendam satis virium est, conjuratio sese
 » inopia tenet. Crescit & serpit quotidie ma-
 » lum. Jam majus est, quam ut capere id
 » privata fortuna possit : ad summam rem-
 » publicam spectat. Nisi præcavetis, Quiri-
 » tes, jam huic diurnæ, legitime ab consule
 » vocatæ, par nocturna concio esse poterit.
 » Nunc illi vos singuli universos concionan-
 » tes timent : jam, ubi vos dilapsi domos
 » & in rura vestra eritis, illi coierint, con-
 » sultabunt de sua salute simul ac vestra
 » perniciæ; tum singulis vobis universi timen-
 » di erunt. Optare igitur unusquisque vestrum
 » debet, ut bona mens suis omnibus fuerit.
 » Si quem libido, si furor in illum gurgitem
 » abripuit, illorum eum, cum quibus in
 » omne flagitium & facinus conjuravit, non
 » suum judicet esse. Ne quis etiam errore
 » labatur, vestrum quoque non sum securus.
 » Nihil enim in speciem fallacius est, quam
 » prava religio. Ubi Deorum numen præten-
 » ditur sceleribus, subit animum timor, ne
 » fraudibus humanis vindicandis divini juris

U. e. 566.
 a. C. 186.

U. e. 566. » aliquid inmixtum violemus. Hac vos reli-
a. C. 186. » gione innumerabilia decreta pontificum,
 » senatusconsulta, aruspicum denique responsa
 » liberant. Quoties hoc patrum avorumque
 » ætate negotium est magistratibus datum,
 » ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos
 » vatesque foro, circo, urbe prohiberent?
 » vaticinos libros conquirent comburerent-
 » que? omnem disciplinam sacrificandi, præ-
 » terquam more Romano, abolerent? Judi-
 » cabant enim prudentissimi viri omnis divini
 » humanique juris, nihil æque dissolvendæ
 » religionis esse, quam ubi non patrio, sed
 » externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis præ-
 » dicenda ratus sum, ne qua superstitio agi-
 » taret animos vestros, quæ tum demolientes nos
 » Bacchanalia discutientesque nefarios cœtus
 » cerneretis. Omnia, Diis propitiis volenti-
 » busque, ea faciemus: qui, quia suum nu-
 » men sceleribus libidinibusque contaminari
 » indigne ferebant, ex oculis ea tenebris
 » in lucem extraxerunt; nec patefieri, ut
 » impunita essent, sed ut vindicarentur &
 » obprimerentur, voluerunt. Senatus quæstio-
 » nem extra ordinem de ea re mihi colle-
 » gæque meo mandavit: nos, quæ ipsis no-

» bis agenda
 » liarum no-
 » noribus
 » quoque,
 » sunt, quæ
 » imperabit
 » operam,
 » aut tum

jusserunt,
 si quis quem
 sentis detulit
 » set, diem
 » nisi citatus
 » tur. Si quis
 » lictum esse
 » diem datur
 » dam vellet.
 » quid fugæ
 » vellet: ne
 » ulla juvaret
 » tentæ magis
 » se unum urbi
 » mit; sed quæ
 » hujusmodi
 » & editis

» bis agenda sunt, inpigre exsequemur. *Vigi-* *U. c. 366.*
 » liarum nocturnarum curam per urbem mi- *s. C. 186.*
 » noribus magistratibus mandavimus. Vos
 » quoque, æquum est, quæ vestra munia
 » sunt, quo quisque loco positus erit, quod
 » imperabitur, inpigre præstare, & dare
 » operam, ne quid fraude noxiorum periculi
 » aut tumultus oriatur.

XVII. RECITARI deinde senatusconsulta
 jusserunt, indicique præmium proposuerunt;
 si quis quem ad se deduxisset, nomene ab-
 sentis detulisset. « Qui nominatus profugif-
 » set, diem certam se finituros; ad quam
 » nisi citatus respondisset, absens damnare-
 » tur. Si quis eorum, qui tum extra terram
 » Italiam essent, nominaretur, ei laxiorem
 » diem daturus, si venire ad causam dicen-
 » dam vellet. » Edixerunt deinde, « ne quis
 » quid fugæ causa vendidisset, neve emisse
 » vellet: ne quis reciperet, celaret, ope
 » ulla juvaret fugientes. » Concione dimissa,
 terror magnus urbe tota fuit: nec mœnibus
 se tantum urbis aut finibus Romanis conti-
 nuavit; sed passim per totam Italiam, literis
 hospitem de senatusconsulto, & concione,
 & edicto consulum acceptis, trepidari ceptum

U. e. 566.
a. C. 186.

*Capita
conjura-
tionis.*

est. Multi ea nocte, quæ diem infecuta est, quo in concione res palam facta est, custodiis circa portas positis, fugientes a triumviris comprehensi & reducti sunt: multorum nomina delata. Quidam ex iis viri feminæque mortem sibi consciverunt. Conjurasse supra septem millia virorum ac mulierum dicebantur. Capita autem conjurationis constabat esse, M. & C. Atinios de plebe Romana, & Faliscum L. Opiternium, & Minium Cerrinium Campanum: ab his omnia facinora & flagitia orta: eos maximos sacerdotes conditoresque ejus sacri esse. Data opera est, ut primo quoque tempore comprehenderentur. Adducti ad consules, fassique de se, nullam moram iudicio fecerunt.

XVIII. CETERUM tanta fuga ex urbe facta erat, ut, quia multis actiones & res peribant, cogerentur prætores T. Mænius & M. Licinius per senatum res in diem trigesimum differre, donec quæstiones a consulibus perficerentur. Eadem solitudo, quia Romæ non respondebant, nec inveniebantur, quorum nomina delata erant, coëgit consules circa fora proficisci, ibique quærere & iudicia exercere. Qui tantum initiati erant, & ex

LIBER X
carmine sacro
precatioes
juratio in
nebarur, n
jurejurando
admiserant
qui stupris
falsis testim
tione testat
minati, eo
neati, quan
vis in utraq
fuit. Muliere
quorum manu
privato am
idoneo supplic
verebatur. I
tum est, ut
nun, deinde
eura quam si
consecratum et
rescripto
« via Roma
« via sacra
« res. ut. sine
« comen

carmine sacro, præeunte verba sacerdote, precationes fecerant, in quibus nefanda conjuratio in omne facinus ac libidinem continebatur, nec earum rerum ullam, in quas jurejurando obligati erant, in se aut alios admiserant, eos in vinculis relinquebant: qui stupris aut cædibus violati erant, qui falsis testimoniis, signis adulterinis, subjectione testamentorum, fraudibus aliis contaminati, eos capitali pœna adficiebant. Plures necati, quam in vincula coniecti sunt. Magna vis in utraque causa virorum mulierumque fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas. Si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertebatur. Datum deinde consulibus negotium est, ut omnia Bacchanalia Romæ primum, deinde per totam Italiam, diruerent; extra quam si qua ibi vetusta ara aut signum consecratum esset. In reliquum deinde senatusconsulto cautum est, « Ne qua Bacchanalia Romæ, neve in Italia essent. Si quis » tale sacrum sollempne & necessarium duceret, nec sine religione & piaculo se id » ommittere posse, apud prætorem urbanum

*U. c. 566.
a. C. 186.*

*Conjuratorum
pœna.*

*S. C. de
Bacchanalibus.*

U. e. 566. » profiteretur, prætor senatum consuleret:
a. C. 186.

» Si ei permiffum effer, quum in fenatu cen-
 » tum non minus effer, ita id facrum face-
 » ret, dum ne plus quinque facrifitio inter-
 » effer, neu qua pecunia communis, neu
 » quis magifter facrorum, aut facerdos effer.»

XIX. ALIUD deinde huic conjunctum,
 referente Q. Marcio confule, fenatuscon-
 fultum factum effer, « Ut de iis, quos pro
 » indicibus confules habuiffent, integra res
 » ad fenatum referretur, quum Sp. Postumius,
 » quæftionibus perfectis, Romam rediffet.»
 Minium Cerrinium Campanum Ardeam in
 vincula mittendum cenfuerunt, magiftrati-
 busque Ardeatium prædicendum, ut (x)
 intentiore eum custodia adfervarent; non fo-
 lum ne effugeret, fed ne mortis confeifcenda
 locum haberet. Sp. Postumius aliquanto
 poft Romam venit. Eo referente, de P.
 Æbutii & Hifpalæ Feceniæ præmio, quod
 eorum opera indicata Bacchanalia effer,
 fenatusconfultum factum effer, « Ut fingulis
 » his centena millia æris quæftores urbani
 » ex ærario darent. Uti que confil cum tri-
 » bunis plebis ageret, ut ad plebem primo

*Indicum
 Præmia.*

(x) ut in intentiore Gron, Crév.

» quoque tem
 » emerita fiper
 » neve cen
 » Uti que F
 » gentis enu
 » quali ei vi
 » ingenuo m
 » eam duxiff
 » effer. Uti
 » nunc effer
 » curarent, m
 » utique rno
 » æquum cenfe
 » lata ad plebem
 » fulto; &
 » præmiique co
 » XX. Et jam
 » fæ regionis
 » cüm proficifci
 » tum Romanor
 » tius, & qu
 » petum, d
 » tum accepit.
 » rus petum ex
 » erat. Ex
 » C. Flaminius

» quoque tempore ferrent, ut P. Æbutio
 emerita stipendia essent, ne invitus militaret,
 » neve censor ei equum publicum assignaret.
 » Utiq̄ue Fecenîæ Hispalæ datio, deminutio,
 » gentis enuptio, tutoris optio item esset,
 » quasi ei vir testamento dedisset. Utiq̄ue ei
 » ingenuo nubere liceret: neu quid ei, qui
 » eam duxisset, ob id fraudi ignominîæve
 » esset. Utiq̄ue consules prætoresque, qui
 » nunc essent, quive postea futuri essent,
 » curarent, ne quid ei mulieri injuriæ fieret,
 » utiq̄ue tuto esset. Id senatum velle, &
 » æquum censere, ut ita fieret. » Ea omnia
 lata ad plebem, factaque sunt ex senatuscon-
 sulto; & de ceterorum indicum impunitate
 præmiisque consulibus permiffum est.

XX. Et jam Q. Marcius, quæstionibus
 suæ regionis perfectis, in Ligures provin-
 ciam proficisci parabat; tribus millibus pedi-
 tum Romanorum, centum quinquaginta equi-
 tibus, & quinque millibus Latini nominis
 peditum, ducentis equitibus in supplementum
 acceptis. Eadem provincia, idem numerus
 peditum equitumque & collegæ decretus
 erat. Exercitus acceperunt, quos priore anno
 C. Flaminius & M. Æmilius consules habue-

U. c. 566.
a. C. 186.

*Exercitus
 consularis.*

*U. c. 566.
a. C. 186.*

runt. Duas præterea legiones novas ex fœ-
natusconsulto scribere iussi sunt : & viginti
millia peditum sociis & nomini Latino impe-
rarunt, & equites mille trecentos, & tria
millia peditum Romanorum, ducentos equi-
tes. Totum hunc exercitum, præter legiones,
in supplementum Hispaniensis exercitus duci
placebat. Itaque consules dum ipsi quæstio-
nibus inpediebantur, T. Mænium delectui
habendo præferunt. Perfectis quæstioni-
bus, prior Q. Marcius in Ligures Apuanos
est profectus. Dum penitus in abditos saltus,
quæ latebræ receptaculaque semper illis fue-
rant, persequitur; in præoccupatis angustiis,
loco iniquo est circumventus. Quatuor
millia militum amissa; & legionis secundæ
signa tria, undecim vexilla socium Latini
nominis in potestatem hostium venerunt, &
arma multa, quæ, quia inpedimento fugien-
tibus per silvestres semitas erant, passim
jactabantur. Prius sequendi Ligures finem,
quam fugæ Romani, fecerunt, Consul, ubi
primum ex hostium agro evasit, ne, quan-
tum deminutæ copiæ forent, adpareret, in
locis pacatis exercitum dimisit. Non tamen
obliterare famam rei male gestæ potuit. Nam
saltus

*Q. Mar-
cius
a Liguribus
circumven-
tus.*

salus, unde e-
cius est adpell-

XXI. St
vulgarum lit

dio tristitiam

Atinius, qui

provinciam p

agro Attensi

millia hostium

castrisque ex

obpugnandum

multo maiore ca

sed, dura incur

vulnere post dies

morte propa

mittendum, qui

nium prætorum co

leorum æquum

provincia esset

Quarto die, qui

Prætor ante diebus

Extremiore

qui etiam tempo

provinciam terat

stixi. Intra v

quod Cæsar

Tom. X.

faltus, unde eum Ligures fugaverant, Marcius est adpellatus.

U. c. 368.
a. C. 186.

XXI. SUB hunc nuncium ex Ligustinis vulgatum literæ, ex Hispania mixtam gaudio tristitiam adferentes, recitatæ sunt. C. Atinius, qui biennio ante prætor in eam provinciam profectus erat, cum Lusitanis in agro Astensi signis conlatis pugnavit. Ad sex millia hostium sunt cæsa: ceteri fusi, fugati, castrisque exuti. Ad oppidum deinde Astam obpugnandum legiones ducit. Id quoque haud multo majore certamine cepit, quam castra: sed, dum incautius subit muros, ictus ex vulnere post dies paucos moritur. Literis de morte proprætoris recitatis, senatus censuit mittendum, qui ad Lunæ portum C. Calpurnium prætorem consequeretur; nunciaretque, senatum æquum censere, ne sine imperio provincia esset, maturare eum proficisci. Quarto die, qui missus erat, Lunam venit. Paucis ante diebus Calpurnius profectus erat, Et in citeriore Hispania L. Manlius Acidinus, qui eodem tempore, quo C. Atinius, in provinciam ierat, cum Celtiberis acie conflictit. Incerta victoria discessum est, nisi quod Celtiberi castra inde nocte proxima

*Saltus
Marcius.
Res
in
Hispaniâ
gestæ.*

U. e. 566.
a. C. 186.

moverunt : Romanis & suos sepeliendi, & spolia legendi ex hostibus potestas facta est. Paucos post dies, majore coacto exercitu (y) Celtiberi ad Calagurrim oppidum ultro lacefferunt praelio Romanos. Nihil traditur, quæ causa numero aucto infirmiores eos fecerit. Superati praelio sunt. Ad duodecim millia hominum cæsa, plus duo capta : & castris Romanus potitus. Et, nisi successor adventu suo inhibuisset inpetum victoris, subacti Celtiberi forent. Novi prætores ambo exercitus in hiberna deduxerunt.

XXII. PER eos dies, quibus hæc ex Hispania nunciata sunt, ludi Taurii (z) per biduum facti religionis causa. (Per dies) decem adparatos deinde ludos M. Fulvius, quos voverat Ætólico bello, fecit. Multi artifices ex Græcia venerunt (a) honoris ejus causa. Athletarum quoque certamentum primo Romanis spectaculo fuit, & venatio data leonum & pantherarum; & prope hujus seculi copia ac varietate ludicrum celebratum est. Novemdiale deinde sacrum

(y) *coacto majore exercitu Gron. Crev.*

(z) *Taurilia Gron. Crev.*

(a) *venerant Gron. Crev.*

tenuit, quod in Piceno per triduum lapidibus pluerat, ignesque cœlestes multifariam orti aduffisse complurium levi adflatu vestimenta maxime dicebantur. Addita & unum diem supplicatio est ex decreto pontificum, quod ædes Opis in Capitolio de cœlo tacta erat. Hostiis majoribus consules procurarunt, urbemque lustraverunt. Sub idem tempus & ex Umbria nunciatum est, semimarem duodecim ferme annos natum inventum. Id prodigium abominantes, arceri Romano agro necarique quamprimum iusserunt. Eodem anno Galli Transalpini, transgressi in Venetiam sine populatione aut bello, haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt. Legatis Romanis, de ea re trans Alpes missis, responsum est, « Neque profectos ex auctoritate gentis eos, » nec, quid in Italia facerent, se scire. » L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse sese dicebat, ex conlata ad id pecunia ab regibus civitatibusque per dies decem fecit. Legatum eum post damnationem & bonavendita missum in Asiam, ad dirimenda inter Antiochum & Eumenem reges certamina, Valerius Antias est auctor : tum

U. c. 566.
a. C. 186.

*Galli
Venetiam
transgressi*

U. c. 566.
a. C. 186. conlatas ei pecunias, congregatosque per
Asiam artifices: &, quorum ludorum post
bellum, in quo votos diceret, mentionem
non fecisset, de iis post legationem demum
in senatu actum.

XXIII. QUUM jam in exitu annus esset,
Q. Marcius absens magistratu abiturus erat.
Sp. Postumius, quæstionibus cum summa
Comitia. fide curaque perfectis, comitia habuit. Creati
sunt consules Ap. Claudius Pulcher, M.
Sempronius Tuditanus. Postero die prætores
facti P. Cornelius Cethegus, A. Postumius
Albinus, C. Afranius Stellio, C. Atilius
Serranus, L. Postumius Tappianus, M. Clau-
dius Marcellinus (b). Extremo anni, quia
Sp. Postumius consul renunciaverat, peragran-
tem se propter quæstiones utrumque litus
Italiæ, desertas colonias, Sipontum supero,
Buxentum infero mari, invenisse; triumviri
ad colonos eo scribendos ex senatusconsulto
ab T. Mænio prætore urbano creati sunt, L.

U. c. 567.
a. C. 185. Scribonius Libo, M. Tuccius, Cn. Bæbius
Tampilus. Cum Perseo rege & Macedoni-
Ap. Clau-
dio, M.
Sempronio
Coss. bus bellum, quod iminebat, non unde ple-
rique opinantur, nec ab ipso Perseo causas

(b) *Marcellus Crey,*

LIBER X
cepit. In
& is ipse
gessisset.
leges impon
qui Maced
in eos jus
erat: qu
in conditi
rasset imp
bello super
tibus, qu
Heracleam,
capta Herac
nibus Laniz
dum est, A
iram eius con
festians, qu
Philippo per
tento bello
Thestis. Et
Haul magno
Athannia
perz. Demet
& alia
tem sua
quædam

LIBER XXXIX CAP. XXIII 165

cepit. Inchoata initia a Philippo sunt : *U. e. 567^a
a. C. 185.*
& is ipse, si diutius vixisset, id bellum
gessisset. Una eum res, quum victo
leges inponerentur, maxime angebat; quod
qui Macedonum ab se defecerant in bello,
in eos jus saviendi ademptum ei ab senatu
erat : quum, quia rem integram Quinctius
in conditionibus pacis distulerat, non despe-
rasset inpetrari posse. Antiocho rege deinde
bello superato ad Thermopylas, divisis par-
tibus, quum per eosdem dies consul Acilius
Heracleam, Philippus Lamiam obpugnasset;
capta Heraclea, quia iussus abscedere a mœ-
nibus Lamiæ erat, Romanisque oppidum de-
ditum est, ægre eam rem tulerat. Permultis
iram ejus consul, quod, ad Naupactum ipse
festinans, quo se ex fuga Ætoli contulerant;
Philippo permisit, ut Athamaniæ & Amy-
nandro bellum inferret; & urbes, quas
Thessalis Ætoli ademerant, regno adjiceret.
Haud magno certamine & Amynandrum
Athamania expulerat & urbes aliquot rece-
perat. Demetriadem quoque, urbem validam
& ad omnia obportunam, & Magnetum gen-
tem suæ ditionis fecit. Inde & in Thracia
quasdam urbes, novæ atque insuetæ liber-

*Causæ
belli cum
Perseo.*

*U. s. 567.
a. C. 185.*

*Vires col-
ligit
Philippus.*

*Theffalo-
rum
& aliorum
querelæ
de
Philippo.*

tatis vitio, seditionibus principum turbatas, partibus, quæ domestico certamine vincerentur, adjuncto sese (c), cepit.

XXIV. His sedata in præsentia regis ira in Romanos est. Numquam tamen remisit animum a colligendis in pace viribus, quibus, quandoque (d) data fortuna esset, ad bellum uteretur. Vectigalia regni non fructibus tantum agrorum portoriisque maritimis auxit; sed metalla etiam & vetera intermissa recoluit, & nova multis locis instituit. Ut vero antiquam multitudinem hominum, quæ belli cladibus amissa erat, restitueret; non sobolem tantum stirpis parabat, cogendis omnibus procreare atque educare liberos, sed Thracum etiam magnam multitudinem in Macedoniam traduxerat, quietusque aliquamdiu a bellis, omni cura in augendas regni opes intentus fuerat. Rediere deinde causæ, quæ de integro iram moverent in Romanos. Theffalorum & Perrhæborum querelæ de urbibus suis ab eo possessis, & legatorum Eumenis regis de Thraciis oppidis per vim occupatis, traductaque in Macedoniam multi-

(c) se Gron. Crev.

(d) quancuncque Gron. Crev.

tudine, ira
satis adpre
quod jam
sionem aut
Athamane
non partis
rentes, se
ciumque
sules (e)
defendisse
neam mod
nunciabant
lippo legati
permissu Ro
edimabant
Perrhæboru
Amyndro
causa, qua
spatio, occ
vires com
vires Philipp
vires. leg
tamen: leg
cepit. mil
(e) legi
(f) & 10.

tudine, ita auditæ erant, ut eas non negligi-
 fatis adpareret. Maxime moverat senatum,
 quod jam Æni & Maroneæ adfectari posses-
 sionem audierant; minus Theffalos curabant.
 Athamanes quoque venerunt legati (e),
 non partis amiffæ, non finium jacturam que-
 rentes, sed totam Athamaniam sub jus judi-
 ciumque regis venisse. Et Maronitarum ex-
 fules (erant pulsi, quia libertatis causfam
 defendissent ab regio præsidio) ii non Maro-
 neam modo, sed etiam Ænum in potestate
 nunciabant Philippi esse. Venerant & a Phi-
 lippo legati ad purganda ea: qui nihil, nisi
 permiffu Romanorum imperatorum, factum
 adfirmabant. « Civitates Theffalorum, & (f)
 » Perrhæborum, & Magnetum, & cum
 » Amyndro Athamanum gentem, in eadem
 » causfa, qua Ætolos, fuisse. Antiocho rege
 » pulso, occupatum obpugnandis Ætolicis
 » urbibus consulem ad recipiendas eas civi-
 » tates Philippum misisse. Armis subactos
 » parere. » Senatus, ne quid absente rege
 statueret: legatos ad eas controversias dis-
 ceptandas misit, Q. Cæcilium Metellum,

U. c. 587.
 a. C. 185.

Legati
 Romamiffi
 disceptan-
 tores.

(e) legati venerunt Gron. Crev.

(f) & del. Gron. Crev.

U. c. 567. M. Bæbium Tamphilum, Ti. Sempronium
a. C. 185. Quorum sub adventum ad Thessalica Tempe
 omnibus iis civitatibus, quibus cum rege
 disceptatio erat, concilium indictum est.

XXV. Ibi quum Romani legati discepta-
 torum loco, Thessali Perrhæbique & Atha-
 manes haud dubii accusatores, Philippus ad
 audienda crimina tamquam reus, confedis-
 sent; pro ingenio quisque eorum, qui prin-
 cipes legationum erant, & gratia cum Phi-
 lippo aut odio, acerbius leniusve egerunt.
 In controversiam autem veniebant, Philip-
 popolis, Tricca, Phaloria, & Eurymenæ,
 & cetera circa eas oppida; utrum Thessalo-
 rum juris, quum vi ademptæ possessæque ab
 Ætolis forent, (nam Philippum Ætolis ad-
 emisse eas constabat) an Ætolica antiquitus
 ea oppida fuissent. « Ita enim Acilium regi
 » concessisse, si Ætolorum fuissent, & si
 » voluntate, non si (g) vi atque armis coacti,
 » cum Ætolis essent. » Eiusdem formulæ
 disceptatio de Perrhæborum Magnetumque
 oppidis fuit. Omnium enim jura possidendo
 per occasiones Ætoli miscuerant. Ad hæc,
 quæ disceptationis erant, querelæ Thessalæ

*Audiunt
 querelas.*

(g) si del. Gron. Gron.

rum adjecta
 » rentur sibi
 » effet. N
 » quingent
 » doniam a
 » vilibus a
 » derit cor
 » ret, cura
 » mum em
 » quæstio
 » oneratis c
 » Thebes De
 » negotiatio
 » tisse. Im
 » genium
 » Iulius pol
 » laque ergo
 » falsos conje
 » ste in com
 » quam hinc
 » libertatis au
 » nec grav
 » beneficiis p
 » vos libera
 » fiducia h
 » magis, q

rum adjectæ » quod ea oppida, si jam redde-
 » rentur sibi, spoliata ac deserta redditurus
 » esset. Nam, præter belli casibus amissos,
 » quingentos principes juventutis in Mace-
 » doniam abduxisse, & opera eorum in ser-
 » vilibus abuti ministeriis : & , quæ reddi-
 » derit coactus Thessalis, inutilia ut redde-
 » ret, curasse. Thebas Phthias unum mariti-
 » mum emporium fuisse, quondam Thessalis
 » quæstuosum & frugiferum. Ibi navibus
 » onerariis comparatis, regem, quæ præter
 » Thebas Demetriadem cursum dirigerent,
 » negotiationem maritimam omnem eo aver-
 » tisse. Jam ne a legatis quidem, qui jure
 » gentium sancti sint, violandis abstinere:
 » Infidias positas euntibus ad T. Quintium.
 » Itaque ergo in tantum metum omnes Thef-
 » salos conjectos, ut non in civitatibus suis,
 » non in communibus gentis conciliis, quis-
 » quam hiscere audeat. Procul enim abesse
 » libertatis auctores Romanos : lateri adhæ-
 » rere gravem dominum, prohibentem uti
 » beneficiis populi Romani. Quid autem, si
 » vox libera non sit, liberum esse? Nunc se
 » fiducia & præsidio legatorum ingemiscere
 » magis, quam loqui. Nisi provideant aliqui

U. c. 567.
 a. C. 185.

U. c. 367. » Romani, quo & Græcis Macedoniam adco-
 s. C. 185.
 « lentibus metus, & audacia Philippi minua-
 » tur, nequidquam & illum victum, & se
 » liberatos esse. Ut equum tenacem, non
 » parentem frenis asperioribus castigandum
 » esse.» Hæc acerbe postremi: quum prio-
 res leniter permulsiissent iram ejus, peten-
 tes, « Ut ignosceret pro libertate loquen-
 » tibus; & ut, deposita domini acerbitate,
 » adfuesceret socium atque amicum sese
 » præstare; & imitaretur populum Romanum,
 » qui caritate, quam metu, adjungere sibi
 » socios mallet.» Theffalis auditis, Perrhæ-
 bi Gonnocondylum, quod Philippus Olym-
 piadem adpellaverat, Perrhæbiæ fuisse, &
 ut sibi restitueretur, agebant: & de Mallœa
 & Ericinio eadem postulatio erat. Athamanes
 libertatem repetebant, & castella Athenæum
 & Pœtneum.

*Respondit
 Philippus.*

XXVI. PHILIPPUS, ut accusatoris potius;
 quam rei, speciem haberet, & ipse a quere-
 lis orsus, « Menelaïdem in Dolopia, quæ
 » regni sui fuisset, Theffalos vi atque armis
 » expugnasse, » questus est: « item Petram
 » in Pieria ab iisdem Theffalis Perrhæbisque
 » captam, Xynias quidem, haud dubie Ætos

» sicum opp
 » Paracheloi
 » nullo j
 » Nam quæ
 » diis legat
 » quantitat
 » esse, se
 » mercator
 » res suo
 » quos ni
 » ad imper
 » ad fenam
 » unquam v
 » Quinctium
 » Sed, qu
 » rentium, q
 » veri nihil ha
 » ter & immo
 » populi Rom
 » vide meram
 » (i) servorum
 » maxime
 » equis, &
 » continet
 (h) quæ
 (i) ita quæ

LIBER XXXIX CAP. XXVI 171

» licum oppidum, sibi eos contribuisset, & *U. d. 5672*
 » Paracheloida, quæ sub Athamania esset, *C. 1850*
 » nullo jure Theffalorum formulæ factam.
 » Nam quæ sibi crimina objiciantur, de infi-
 » diis legatorum, & maritimis portibus re-
 » quentatis aut desertis; alterum deridiculum
 » esse, se reddere rationem, quos portus
 » mercatores aut nautici petant; alterum mo-
 » res suos respuere. Tot annos esse, per
 » quos numquam cessaverint legati, nunc
 » ad imperatores Romanos, nunc Romam
 » ad senatum crimina de se deferre. Quem
 » umquam verbo violatum esse? Semel ad
 » Quinctium euntibus insidias dici factas.
 » Sed, quid iis acciderit, non adjici. Quæ-
 » rentium, quod (h) falso objiciant, quum
 » veri nihil habeant, ea crimina esse. Insolent-
 » ter & inmodice abuti Theffalos indulgentia
 » populi Romani, velut ex diutina siti nimis
 » avide meram haurientes libertatem. Itaque
 » (i) servorum modo præter spem repente
 » manumissorum, licentiam vocis & linguæ
 » experiri, & jactare sese & infectatione &
 » convitiis dominorum. » Elatus deinde ira

(h) quid Gron.

(i) isa Gron. Crey

U. c. 567. adjecit, Nondum omnium dierum solem oca
a. C. 185. » cidisse. » Id minaciter dictum, non Thessali
 modo in sese, sed etiam Romani acceperunt:
 & quum fremitus post eam vocem ortus,
 & tandem sedatus esset, Perrhæborum inde
 Athamanumque legatis respondit, « Eandem,
 » de quibus illi agant, civitatum causam
 » esse. Consulem Acilium & Romanos sibi
 » dedisse eas, quum hostium essent. Si suum
 » munus, qui dedissent, adimere velint, scire
 » se, cedendum esse: sed meliori ac fideliōri
 » amico, in gratiam leviam & inutilium so-
 » ciorum, injuriam eos esse facturos. Nec
 » enim ullius rei minus diuturnam esse gra-
 » tiam, quam libertatis: præsertim apud eos,
 » qui male utendo eam conrupturi sint. »
Legatorum Causa cognita, pronunciarunt legati,
judicium. « Placere, deduci præsidia Macedonum ex
 » iis urbibus, & antiquis Macedoniae termi-
 » nis regnum finiri. De injuriis, quas ultro
 » citroque inlatas querantur, quo modo
 » inter eas gentes & Macedonas disceptetur,
 » formulam juris exsequendi constituendam
 » esse. »

XXVII. INDE, graviter obfeso rege;
 Thessalonicen ad cognoscendum de Thraciæ

LIBER X
 urbibus prof
 « Si liberat
 » Romani
 » quam ut
 » liberos re
 » cipi ab al
 » sit civita
 » verius et
 » præmia
 » habere;
 » quod adv
 » populus Ro
 » bello terra
 » lisque com
 » præterea
 » præjudicium
 » simachianq
 » æque. Enu
 » propinquita
 » majoris mu
 » quidem quo
 » tum, aut
 » a iudic Ma
 » præsidia quo
 » berent. Ab
 (k) (l)

urbibus proficiscuntur. Ibi legati Eumenis : *U. c. 567.*
 « Si liberæ esse Ænum & Maroneam velint *a. C. 185.*
 » Romani, nihil sui pudoris esse ultra dicere, *Querelæ*
 » quam ut admoneant, re, non verbo, eos *Legatorum*
 » liberos relinquunt, nec suum munus inter- *Eumenis*
 » cipi ab alio patiantur. Si autem minor cura *de Thraciæ*
 » sit civitatum in Thracia positarum, multo *urbibus.*
 » verius esse, quæ sub Antiocho fuerint,
 » præmia belli Eumenem, quam Philippum,
 » habere; vel pro patris Attali meritis bello,
 » quod adversus Philippum ipsum gesserit
 » populus Romanus: vel suis, quod Antiochi
 » bello terra marique laboribus (k) pericu-
 » lisque omnibus interfuerit. Habere eum
 » præterea decem legatorum in eam rem
 » præjudicium; qui quum Chersonesum Ly-
 » simachiamque dederint, Maroneam quoque
 » atque Ænum profecto dedisse, quæ ipsa
 » propinquitate regionis velut appendices
 » majoris muneris essent. Nam Philippum
 » quidem quo aut merito in populum Roma-
 » num, aut jure imperii, quum tam procul
 » a finibus Macedoniæ absint, civitatibus his
 » præsidia imposuisse? Vocari Maronitas ju-
 » berent. Ab iis certiora omnia de statu

(k) laboribusque Gron.

U. e. 567.

a. C. 185.

Maronitarum
querela.

» civitatum earum scituros. » Legati Maro-
 » nitarum vocati, « Non uno loco tantum
 » urbis præsidium regium esse, sicut in aliis
 » civitatibus, [dixerunt] sed pluribus simul,
 » & plenam Macedonum Maroneam esse, ita-
 » que dominari adfentatores regios. His folis
 » loqui & in senatu & in concionibus licere.
 » Eos omnes honores & capere ipsos, &
 » dare aliis. Optimum quemque, quibus liber-
 » tatis, quibus legum cura sit, aut exulare
 » pulsos patria, aut inhonoratos & deterio-
 » ribus obnoxios filere. » De jure etiam fi-
 » nium pauca adjecerunt : « Q. Fabium Labeo-
 » nem, quum in regione ea fuisset, dire-
 » xisse finem Philippo veterem viam regiam,
 » quæ ad (1) Thraciæ Paroreiam subeat,
 » nusquam ad mare declinantem. Philippum
 » novam postea deflexisse viam, qua Maro-
 » nitarum urbes agrosque amplectatur. »

Responso
Philippi.

XXVIII. AD ea Philippus longe aliam,
 quam adversus Theffalos Perrhæbosque nū-
 per, ingressus differendi viam, « Non cum
 » Maronitis [inquit] mihi aut cum Eumene
 » disceptatio est; sed jam (m) vobiscum »

(1) ad del. Crev.

(m) etiam Gron;

» Romani,
 » jam diu
 » num,
 » reddi m
 » magna ac
 » enim &
 » mis poss
 » Macedo
 » nebat.
 » Lamiam
 » Acilio,
 » operibusq
 » jam muros
 » contul, &
 » Ad hujus
 » ut Theffal
 » recipere q
 » urbes. Ea q
 » paucos ante
 » paulo ante
 » sumebant,
 » veni aqua
 » repulsi lon
 » non pab vic
 » gessit.
 » itaque

» Romani; a quibus nihil æqui me inpetrare
 » jam diu animadverto. Civitates Macedo-
 » num, quæ a me inter inducias defecerant,
 » reddi mihi æquum censebam; non quia
 » magna accessio ea regni futura esset, (sunt
 » enim & parva oppida, & in finibus extre-
 » mis posita) sed quia multum ad reliquos
 » Macedonas continendos exemplum perti-
 » nebat. Negatum est mihi. Bello Ætolico
 » Lamiam obpugnare jussus a consule M.
 » Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis
 » operibusque essem, transcendentem me
 » jam muros a capta prope urbe revocavit
 » consul, & abducere copias inde coëgit.
 » Ad hujus solatium injuriæ permissum est;
 » ut Thessaliæ Perrhæbiæque & Athamanum
 » reciperem quædam castella magis, quam
 » urbes. Ea quoque ipsa vos mihi, Q. Cæcili,
 » paucos ante dies ademistis. Pro non dubio
 » paullo ante, si Diis placet, legati Eumenis
 » sumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eume-
 » nem æquius esse, quam me, habere. Id
 » ego aliter longe judico esse. Eumenes enim,
 » non, nisi vicissent Romani, sed nisi bellum
 » gessissent, manere in regno suo non potuit.
 » Itaque ille vestrum meritum habet, non

U. c. 567.
 a. C. 185.

U. C. 567. » vos illius. Mei autem regni, tantum ab-
 a. C. 185. » erat, ut ulla pars in discrimine fuerit, ut
 » tria millia talentum, & quinquaginta testas
 » naves, & omnes Græciæ civitates, quas
 » antea tenuissem, pollicentem ultro Antio-
 » chum in mercedem societatis sim adsperna-
 » tus: hostemque ei me esse prius etiam,
 » quam M. Acilius exercitum in Græciam
 » trajiceret, præ me tuli: & cum eo con-
 » sule belli partem, quamcumque mihi dele-
 » gavit, gessi: & insequenti consuli L. Sci-
 » pioni, quum terra statuisset ducere exer-
 » citum ad Hellepontum, non iter tantum
 » per regnum nostrum dedi, sed vias etiam
 » munivi, pontes feci, commeatus præbui:
 » nec per Macedoniam tantum, sed per Thra-
 » ciam etiam, ubi (n) inter cetera pax quo-
 » que præstanda a barbaris erat. Pro hoc
 » studio meo erga vos, ne dicam merito,
 » utrum adjicere vos, Romani, aliquid, &
 » amplificare & augere regnum meum muni-
 » ficentia vestra oportebat, an, quæ habe-
 » rem aut meo jure, aut beneficio vestro,
 » eripere? id quod nunc facitis. Macedonum
 » civitates, quas regni mei fuisse fatemini,

» non

(n) per Thraciam, ubi etiam Græc. Cræv.

non restituantur. Eumenes, tamquam ad
 » Antiochum, ad (o) spoliandum me venit,
 » &, si Diis placet, decem legatorum decre-
 » tum calumniæ impudentissimæ præterdit;
 » quo maxime & refelli & coargui potest.
 » Disertissime enim planissimeque in eo scrip-
 » tum est, Cherfonefum & Lysimachiam Eu-
 » meni dari. Ubi tandem Ænus, & Maronea,
 » & Thraciæ civitates adscriptæ sunt? Quod
 » ab illis ne postulare quidem est ausus, id
 » apud vos, tamquam ab illis inpetraverit,
 » obtinebit? Quo in numero me apud vos
 » esse velitis, refert. Si tamquam inimicum
 » & hostem infectari propositum est, pergite,
 » ut cœpistis, facere. Sin aliquis respectus
 » est mei, ut focii atque amici regis, depre-
 » cor, ne me tanta injuria dignum judicetis.»

XXIX. MOVIT aliquantum oratio regis
 legatos. Itaque medio responso rem suspen-
 derunt: « Si decem legatorum decreto Eu-
 » meni datæ civitates eæ essent, nihil se mu-
 » tare. Si Philippus bello cepisset eas, præ-
 » mium victoriæ jure belli habiturum. Si
 » neutrum eorum foret, placere cognitio-
 » nem senatui reservari: &, ut omnia in
 (o) ad del. Gron, Crev,

Tom, X,

M

U. 6. 367.
 a. C. 185.

Legatè
 medio
 responso
 vera
 suspensa
 dunt.

U. C. 567. » integro manerent, præsidia, quæ in iis ur-
a. C. 185. » bibus sunt, deduci. » Hæ causæ maxime

animum Philippi alienaverunt ab Romanis; ut non a Perseo filio ejus novis causis motum, sed ob has a patre bellum relictum filio videri possit. Romæ nulla belli Macedonici suspicio erat. L. Manlius proconsul ex Hispania redierat. Cui postulanti ab senatu iu æde Bellonæ triumphum rerum gestarum magnitudo impetabilem faciebat, exemplum obstabat; quod ita comparatum more majorum erat, ne quis, qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdomitam pacatamque provinciam tradidisset successori. Medius tamen honos Manlio habitus, ut ovans urbem iniret. Tulit coronas aureas quinquaginta duas: auri præterea pondocentum triginta (p) duo: argenti sedecim millia trecenta: & pronunciavit in senatu, decem millia pondocentum argenti, & octoginta auri Q. Fabium quæstorem advehere. Id quoque se in ærarium inlaturum. Magnus motus fervilis eo anno in Apulia fuit. Tarentum provinciam L. Postumius prætor habebat. Is de pastorum conjuratione, qui vias

(P) viginti Gron. Crev.

Manlius,
 ex
 Hispania
 ovans.

latrociniiis pascuaque publica infesta habuerant, quæstionem severe exercuit : ad septem millia hominum condemnavit : multi inde fugerunt, de multis sumtum est supplicium. Consules, diu retenti ad urbem delectibus, tandem in provincias profecti sunt.

XXX. EODEM anno in Hispania prætores C. Calpurnius & L. Quinctius, quum primo vere ex hibernis copias eductas in Bæturia junxissent, in Carpetaniam, ubi hostium castra erant, progressi sunt, communi animo consilioque parati rem gerere. Haud procul Hippone & Tolero urbibus inter pabulatores pugna orta est. Quibus dum utrimque subvenitur a castris, paullatim omnes copiæ in aciem eductæ sunt. In eo tumultuario certamine & loca sua & genus pugnae pro hoste fuere. Duo exercitus Romani fusi atque in castra compulsi sunt. Non institere percussis hostes. Prætores Romani, ne postero die castra obpugnarentur, silentio proximæ noctis tacito signo exercitum abduxerunt. Luce prima Hispani acie instructa ad vallum accesserunt, vacuaque præter spem castra ingressi, quæ derelicta inter nocturnam trepidationem erant, diripuerunt : regressiveque

*U. c. 367;
a. C. 185.*

*Res gestæ
in
Hispania.*

*Romani
vincuntur.*

V. c. 567.
a. C. 185.

in sua castra castra, paucos dies quietis statis manserunt. Romanorum sociorumque, in proelio fugaque, ad quinque millia occisa; quorum se spoliis hostes armarunt. Inde ad Tagum flumen profecti sunt. Prætores interim Romani omne id tempus contrahendis ex civitatibus sociis Hispanorum auxiliis, reficendisque ab terrore adversæ pugnae militum animis, consumserunt. Ubi satis placere vires, & jam miles quoque, ad delendam priorem ignominiam, hostem poscebat; duodecim millia passuum ab Tago flumine posuerunt castra. Inde tertia vigilia sublati signis, quadrato agmine principio lucis ad Tagi ripam pervenerunt. Trans fluvium in colle hostium castra erant. Extemplo, qua duobus locis vada nudabat amnis, dextera parte Calpurnius, læva Quinctius exercitum traduxerunt, quieto hoste, dum miratur subitum adventum, consultatque; qui tumultum injicere trepidantibus in ipso transitu amnis potuisset. Interim Romani, impedimentis quoque omnibus traductis contractisque in unum locum, quia jam moveri videbant hostem, nec spatium erat castra communiendi, aciem instruxerunt. In medio locatæ quinta

LIBER XXXIX CAP. XXXI 181

Calpurnii legio & octava Quintii. Id robur *U. c. 567.*
 toto exercitu erat. Campum apertum usque *a. C. 185.*
 ad hostium castra habebant, liberum a metu
 insidiarum.

XXXI. HISPANI, postquam in citeriore
 ripa duo Romanorum agmina conspexerunt,
 ut, priusquam se jungere atque instruere
 possent, occuparent eos, castris repente effusi
 cursu ad pugnam tendunt. Atrox in princi-
 pio prælium fuit, & Hispanis recenti victo-
 ria ferocibus, & insueta ignominia milite
 Romano accenso. Acerrime media acies,
 duæ fortissimæ legiones dimicabant; quas
 quum aliter moveri loco non posse hostis
 cerneret, cuneo institit pugnare: & usque
 plures confertioresque, medios urgebant.
 Ibi postquam laborare aciem Calpurnius præ-
 tor vidit, T. Quintilium Varum & (q)
 L. Juventium Thalnam legatos ad singulas
 legiones adhortandas propere mittit. Docere
 & monere jubet, « in illis spem omnem
 » vincendi & retinendæ Hispaniæ esse. Si
 » illi loco cedant, neminem ejus exercitus
 » non modo Italiam, sed ne Tagi [quidem
 » ulteriorem ripam, umquam visurum, »

*Acriter
 iterum
 pugnatur.*

(q) & del. Gron. Criv.

U. C. 567.

a. C. 185.

Ipse, cum equitibus duarum legionum paululum circumvectus, in cuneum hostium, qui mediam urgebat aciem, ab latere incurrit. Quinctius cum suis equitibus alterum hostium latus invadit: sed longe acrius Calpurniani equites pugnabant, & prætor ipse ante alios. Nam & primus hostem percussit, & ita se immiscuit mediis, ut vix, utrius partis esset, nosci posset. Et equites prætoris eximia virtute, & equitum pedites accensi sunt. Pudor movit primos centuriones, qui inter tela hostium prætorem conspexerunt. Itaque urgere signiferos pro se quisque, jubere inferre signa, & confestim militem sequi. Renovatur ab omnibus clamor. Inpetus fit velut ex superiore loco. Haud secus ergo, quam torrentis modo, fundunt sternuntque percussos, nec sustinere alii super alios inferentes sese possunt. Fugientes in castra equites persecuti sunt, & permixti turbæ hostium intra vallum penetraverunt; ubi ab relictis in præsidio castrorum prælium instauratum: coactique sunt Romani equites descendere ex equis. Dimicantibus iis, legio quinta supervenit: deinde, ut quæque potuerant, copiæ adfluebant. Cæduntur passim Hispani per tota

*Vincuntur
Hispani.*

Castra; nec plus quam quatuor millia hominum effugerunt. Inde tria millia fere, qui arma retinuerant, montem propinquum ceperunt: mille femiermes maxime per agros palati sunt. Supra triginta quinque millia hostium fuerant, ex quibus tam exigua pars pugnae superfuit. Signa capta centum triginta tria. Romani fociique paullo plus sexcenti, & provincialium auxiliorum centum quinquaginta ferme ceciderunt. Tribuni militum quinque amissi, & pauci equites Romani, cruentae maximae victoriae speciem fecerunt. In castris hostium, quia ipsis spatium sua communiendi non fuerat, manserunt. Pro concione postero die laudati donatique a C. Calpurnio equites phaleris. Pronunciavitque, eorum maxime opera hostes fusos, castra capta & expugnata esse. Quinctius alter praetor suos equites catellis ac fibulis donavit. Donati & centuriones ex utriusque exercitu permulti: maxime qui mediam aciem tenuerunt.

XXXII. CONSULES delectibus aliisque; quae Romae agendaerant, peractis rebus, in Ligures provinciam exercitum duxerunt. Sempronius, a Pisis profectus in Apuanos

*U. c. 567.
a. C. 185.*

*Res
in Liguria
gestae.*

V. s. 567. Ligures, vastando agros, urendoque vicos
a. C. 185. & castella eorum, aperuit saltum usque ad
 fluvium Macram & Lunæ portum. Hostes
 montem, antiquam sedem majorum suorum,
 ceperunt: & inde, superata locorum iniqui-
 tate, proelio dejecti sunt. Et Ap. Claudius
 felicitatem virtutemque collegæ in Liguribus
 Ingaunis æquavit secundis aliquot præliis.
 Sex præterea oppida eorum expugnavit:
 multa millia hominum in iis cepit: belli
 auctores tres & quadraginta securi percussit.

Comitia.

Jam comitorum adpetebat tempus. Prior
 tamen Claudius, quam Sempronius, cui fors
 comitia habendi obtigerat, Romam venit;
 quia P. Claudius frater ejus consulatum pe-
 tebat. Competitores (r) habebat patricios
 L. Æmiliam, Q. Fabium (s), Ser. Sulpi-
 cium Galbam, veteres candidatos, & ab re-
 pulsus eo magis debitum, quia primo nega-
 tus erat, honorem repetentes. Etiam, quia
 plus quam unum ex patriciis creari non lice-
 bat, artior petitio quatuor petentibus erat.
 Plebei quoque gratiosi homines petebant,
 L. Porcius, Q. Terentius Culleo, Cn. Bæbius

(r), competitoresque Gron. Crev,

(s) add. Labeonem Gron. Crev,

Tamphilus. Et hi (t) repulsi, in spem inpetrandi tandem aliquando honoris dilati. Claudius unus ex omnibus novus candidatus erat. Opinione hominum haud dubie destinabantur Q. Fabius Labeo & L. Porcius Licinus. Sed Claudius consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamitantibus (u) adversariis & majore parte senatus, «memento nisse eum debere prius, se consulem populi Romani, quam fratrem P. Claudii, esse: quin ille, sedens pro tribunali, aut arbitrum, aut tacitum spectatorem comitiorum se præberet? coërceri tamen ab effuso studio nequii. Magnis contentionibus tribunorum quoque plebei, qui aut contra consulem, aut pro studio ejus pugnabant, comitia aliquoties turbata: donec perviciti Appius, ut, dejecto Fabio, fratrem traheret. Creatus P. Claudius Pulcher præter spem suam & ceterorum. Locum suum tenuit L. Porcius Licinus, quia moderatis studiis, non vi Claudiana inter plebeios certatum est. Prætorum inde comitia sunt habita. C. Decimius Flavius, P. Sempronius Longus, P.

U. c. 567.
A. C. 185.

(t) ii Gron.

(u) clamantibus Gron. Crey;

Cornelius Cethegus, Q. Nævius Matho, C. Sempronius Blæsus, A. Terentius Varro, prætores facti. Hæc eo anno, quo Ap. Claudius, M. Sempronius consules fuerunt, domi militiæque gesta.

U. c. 568.

a. C. 184.

*P. Claudio, L. Porcio
Coss.*

XXXIII. PRINCIPIO insequentis anni P. Claudius, L. Porcius consules, quum Q. Cæcilius, M. Bæbius, & Ti. Sempronius, qui ad disceptandum inter Philippum & Eumenem reges Theffalorumque civitates missi erant, legationem renunciaffent (v), regum quoque eorum civitatumque legatos in senatum introduxerunt. Eadem utrimque iterata, quæ dicta apud legatos in Græcia erant. Aliam deinde legationem novam Patres, cujus princeps Ap. Claudius fuit, in Macedoniam & in Græciam decreverunt ad visendum, redditiæ civitates (x) Theffalis & Perrhæbis essent. Iisdem mandatum, ut ab Æno & Maronea præsidia deducerentur, maritimaque omnis Thraciæ ora a Philippo & Macedonibus liberaretur. Peloponnesum quoque adire

*Legati
missi
in
Græciam.*

(v) anni P. Claudio L. Porcio consulibus, Q. Cæcilius, M. Bæbius, & Ti. Sempronius, qui renunciarunt &c. Gron. Crev.

(x) Rhodiis & Theff. & Perrh. Gron. Crev.

jussi, unde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quam si non venissent. Nam super cetera etiam sine responso dimissi, nec datum petentibus erat Achæorum concilium. De qua re querente graviter Q. Cæcilio, simul Lacedæmoniis deplorantibus, mœnia diruta, abductam plebem in Achaiam & venundatam, ademptas, quibus ad eam diem civitas stetit, Lycurgi leges, Achæi maxime concilii negati crimen excusabant, recitando legem, quæ, nisi belli pacisve causa, & quum legati ab senatu cum literis aut scriptis mandatis venirent, vetaret indici concilium. Ea ne postea excusatio esset, ostendit senatus, curæ iis esse debere, ut Romanis legatis semper adeundi concilium gentis potestas fieret; quemadmodum & illis, quoties vellent, senatus daretur.

XXXIV. DIMISSIS iis legationibus, Philippus, a suis certior factus, cedendum civitatibus, deducendaque præsidia esse, infensus omnibus, in Maronitas iram effundit. Onomasto, qui præerat maritimæ oræ, mandat, ut partis adversæ principes interficeret. Ille per Cassandrum (y) quemdam, unum

U. c. 568.
a. C. 184.

Maronitæ
a Philippo
crudeliter
trucidati.

(y) Cassandrum Crev.

V. c. 568.
a. C. 184.

ex regis jam diu habitantem Maroneæ, nocte Thracibus intromissis, velut in bello capta urbe, cædem fecit. Id apud Romanos legatos querentes tam crudeliter adversus innoxios Maronitas, tam superbe adversus populum Romanum factum, ut, quibus libertatem restituendam senatus censuisset, ii pro hostibus trucidarentur, abnuebat, « quidquam » eorum ad se, aut quemquam suorum per- » tinere. Seditione inter ipsos dimicatum, » quum alii ad se, alii ad Eumenem civita- » tem traherent. Id facile scituros esse (1). » Percunctarentur ipsos Maronitas : » haud dubius, percussis omnibus terrore tam recentis cædis, neminem hircere adversus se ausurum. Negare Appius, « Rem evidentem pro dubia » quærendam. Si ab se culpam remove- » ret, Onomastum & Casandrum, per quos » acta res diceretur, mitteret Romam, ut » eos senatus percunctari possit. » Primo adeo perturbavit ea vox regem, ut non color, non vultus ei constaret. Deinde, conlecto tandem animo, « Casandrum, » qui Maroneæ fuisset, si utique vellent, se » missurum [dixit.] Ad Onomastum quidem

(1) esse, si percunctarentur Gron, Crev.

» quid eam rem pertinere, qui non modo
 » Maroneæ, sed ne in regione quidem pro-
 » pinqua fuisset? » Et parcebat magis Ono-
 masto, honoratori amico, & eundem indi-
 cem haud paullo plus timebat; quia & ipse
 sermonem cum eo contulerat, & multorum
 talium ministrum & conscium habebat. Ca-
 sander quoque, missis, qui per Epirum ad
 mare profegerentur eum, ne qua indicium
 emanaret, veneno creditur sublatus.

XXXV. Et legati a Philippi conloquio
 ita digressi sunt, ut præ se ferrent, nihil
 eorum sibi placere: & Philippus, minime,
 quin rebellandum esset, dubius, quia tamen
 in maturæ ad id vires erant, ad moram in-
 terponendam Demetrium, minorem filium,
 mittere Romam, simul ad purganda crimina,
 simul ad deprecandam iram senatus, statuit:
 satis credens, ipsum etiam juvenem, quod
 Romæ obses specimen regiae indolis dedisse,
 aliquid momenti facturum. Interim per spe-
 ciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad
 terrorem regulis Thracum injiciendum, pro-
 fectus, percussis iis uno proelio, & Amadoco
 duce capto, in Macedoniam rediit, missis ad
 adcolas Istri fluminis barbaros, ut in Italiam

*U. c. 568.
 a. C. 184.*

*Philippus
 Demetrium
 filium
 Romam
 mittit.*

*U. c. 568.
a. C. 184.*

*Concilium
Achæo-
rum.*

inrumperent, sollicitandos. Et in Peloponneso
adventus Romanorum legatorum, qui ex
Macedonia in Achaiam ire iussi erant, ex-
spectabatur: adversus quos ut preparata con-
silia haberent, Lycortas prætor concilium
indixit. Ibi de Lacedæmoniis actum. « Ex
» hostibus eos accusatores factos: & pericu-
» lum esse, ne victi magis timendi forent,
» quam bellantes fuissent. Quippe in bello
» fociis Romanis Achæos usos: nunc eos-
» dem Romanos æquiores Lacedæmoniis,
» quam Achæis, esse: ubi Areus etiam &
» Alcibiades, ambo exules, suo beneficio
» restituti, legationem Romam adversus gen-
» tem Achæorum ita de ipsis meritam susce-
» pissent, adeoque infesta oratione usi essent,
» ut patria pulsi, non restituti in eam, vide-
» rentur. » Clamor undique ortus, referret
nominatim de iis: &, quum omnia ira, non
consilio, gererentur, capitis damnati sunt.
Paucos post dies Romani legati venerunt.
His Clitore in Arcadia datum est concilium.

XXXVI. PRIUSQUAM agerent quidquam,
terror Achæis injectus erat & cogitatio,
quam non ex æquo disceptatio futura esset;
quod Areum & Alcibiadem, capitis ab se

in concilio proximo damnatos, cum legatis videbant, nec hircere quisquam audebat. *U. e. 568.*
a. C. 184.

Appius ea, quæ apud senatum questi erant

Lacedæmonii, displicere senatui ostendit: *Romanus*
« cædem primum ad conflictum factam eo- *legatus*
» rum, qui a Philopœmene ad causam dicen- *inrepat*
» dam evocati venissent: deinde, quum in *Achaos,*

» homines ita sævitum esset, ne in ulla parte

» crudelitas eorum cessaret, muros dirutos ur-

» bis nobilissimæ esse, leges vetustissimas abro-

» gatas, inclitamque per gentes Lycurgi dis-

» ciplinam sublatam. » Hæc quum Appius

dixisset, Lycortas, & quia prætor, & quia

Philopœmenis, auctoris omnium, quæ Lacedæ-

dæmone acta fuerant, factionis erat, ita

respondit: « Difficilior nobis, Ap. Claudi,

» apud vos oratio est, quam Romæ nuper *Lycortas*

» apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæ- *Achaorum*

» moniis accusantibus respondendum erat: *prætor ei*

» nunc a vobis ipsis accusati sumus, apud *respondet.*

» quos causa dicenda est. Quam iniqui-

» tatem conditionis subimus illa spe, ju-

» dicis animo te auditurum esse, posita con-

» tentione, qua paullo ante egisti. Ego certe,

» quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæ-

» cilium, & postea Romæ questi sunt Laco-

V. c. 568.
a. C. 184.

» dæmonii, a te paullo ante relata sint, non
 » tibi, sed illis, me apud te respondere cre-
 » dam. Cædem objicitis eorum, qui a Philo-
 » pœmene prætore evocati ad causam dicen-
 » dam interfecti sunt. Hoc ego crimen non
 » modo a vobis, Romani, sed ne apud vos
 » quidem nobis objiciendum fuisse arbitrator.
 » Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut
 » marinimis urbibus abstinerent Lacedæmo-
 » nii. Quo tempore armis captis urbes, a
 » quibus abstinere jussi erant, nocturno inpetu
 » occupaverunt, si T. Quinctius, si exerci-
 » tus Romanus, sicut antea, in Peloponneso
 » fuisset, eo nimirum capti & obpressi con-
 » fugissent. Quum vos procul essetis, quo
 » alio, nisi ad nos socios vestros, quos an-
 » tea Gythio opem ferentes, quos Lacedæ-
 » monem vobiscum simili de causa obpugnan-
 » tes viderant, confugerent? Pro vobis igi-
 » tur justum piunique bellum suscepimus.
 » Quod quum alii laudent, reprehendere
 » ne Lacedæmonii quidem possint, Dii quo-
 » que ipsi comprobaverint, qui nobis victo-
 » riam dederunt; quonam modo ea, quæ
 » belli jure acta sunt, in disceptationem ve-
 » niunt? quorum tamen maxima pars (a)

(a) pars maxima Crev,

nihil

LIBER XXXIX CAP. XXXVII 193

nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quod *U. a. 563;*
 evocavimus eos ad causam dicendam, qui *a. C. 184.*
 ad arma multitudinem exciverant, qui ex-
 pugnaverant maritima oppida, qui diripue-
 rant, qui cædem principum fecerant. Quod
 vero illi, venientes in castra, interfecti
 sunt, vestrum est, Areu & Alcibiade, qui
 nunc nos, si Diis placet; accusatis, non
 nostrum. Exsules Lacedæmoniorum (quo
 in numero hi quoque duo fuerunt) & tunc
 nobiscum erant, & (*b*), quod domicilium
 (*c*) sibi delegerant maritima oppida, se
 petitos credentes, in eos, quorum opera
 patria extorres ne in tuto quidem exilio
 posse confenscere se indignabantur, inpe-
 tum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæ-
 monios, non Achæi, interfecerunt. Nec;
 jure an injuria cæsi sint, argumentari refert.

XXXVII. At enim illa certe vestra sunt,
 Achæi, quod leges disciplinamque verustif-
 simam Lycurgi sustulistis, quod muros di-
 ruiistis. Quæ utraque ab iisdem objici qui
 possunt, quam muri Lacedæmonii non ab
 Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissol-

(*b*) & del. Gron. Uret.

(*c*) domicilio Gron

U. c. 568. » vendam Lycurgi disciplinam exstructi sint?
 a. C. 184. » Tyranni enim nuper eos arcem & muni-
 » mentum sibi, non civitati, paraverunt. Et,
 » si existat hodie ab inferis Lycurgus, gau-
 » deat ruinis eorum, & nunc se patriam &
 » Spartam antiquam agnoscere dicat. Non
 » Philopœmenem exspectare, nec Achæos,
 » sed vos ipsi, Lacedæmonii, vestris mani-
 » bus amoliri & diruere omnia tyrannidis
 » vestigia debuistis. Vestræ enim illæ de-
 » formes veluti cicatrices servitutis erant:
 » & quum sine muris per octingentos
 » prope annos liberi, aliquando etiam
 » principes Græciæ fuissetis, muris, velut
 » compedibus, circumdatis victi per centum
 » annos servistis. Quod ad leges ademptas
 » adinet, ego antiquas Lacedæmoniis leges
 » tyrannos ademisse arbitror; nos non suas
 » ademisse, quas non habebant, sed nostras
 » leges dedisse; nec male consuluisse civitati,
 » quum concilii nostri eam fecerimus, &
 » nobis miscuerimus, ut corpus unum & con-
 » cilium totius Peloponnesi esset. Tunc, ut
 » (d) opinor, si aliis ipsi legibus viveremus,
 » alias istis injunxissetus, queri, se iniquo

(d) ut dicit Gronovius, &c.

» jure esse, & indignari possent. Scio ego, U. e. 568.
 » Ap. Claudii, hanc orationem, qua sum ad a. C. 184.
 » huc usus, neque sociorum apud socios,
 » neque liberæ gentis esse: sed vere servorum
 » rum (e) disceptantium apud dominos. Nam,
 » si non vana illa vox præconis fuit, qua
 » liberos esse omnium primos Achæos
 » iustificatis, si fœdus ratum est, si societas
 » & amicitia ex æquo observatur, cur
 » ego, quid, Capua capta, feceritis Ro-
 » mani, non quæro; vos rationem reposci-
 » tis, quid Achæi Lacedæmoniis bello victis
 » fecerimus? Interfecti aliqui sunt; finge,
 » nobis. Quid? vos senatores Campanos fe-
 » curi non percussistis? Muros diruimus. Vos
 » non muros tantum, sed urbem & agros
 » ademistis. Specie, inquis, æquum est fœ-
 » dus: re apud Achæos precaria libertas (f);
 » apud Romanos etiam imperium est. Sentio,
 » Appi, &, si non oportet, non indignor;
 » sed, oro vos; quantumlibet intersit inter
 » Romanos & Achæos, modo ne in æquos
 » hostes vestri nostrique apud vos sint, ac

(e) servorum verius Gron. Crev.

(f) æquum est fœdus apud Achæos, re precaria
 libertas Gron. Crev.

W. s. 358. » nos socii; immo ne meliore jure sint. Nam;
 a. c. 124. » ut in æquo essent, nos fecimus, quum
 » leges iis nostras dedimus; quum, ut Achæi
 » concilii essent, effecimus. Parum est victis;
 » quod victoribus satis est. Plus postulant
 » hostes, quam socii habent. Quæ jurejū-
 » rando, quæ monumentis literarum in lapide
 » insculptis in æternam memoriam sancta at-
 » que sacrata sunt, ea cum perjurio nostro
 » tollere parant. Veremur quidem vos, Ro-
 » mani, &, si ita vultis, etiam timemus:
 » sed plus & veremur & timemus Deos in-
 » mortales. » Cum ad sensum maximæ partis
 est auditus, & locutum omnes pro majestate
 magistratus censebant: ut facile adpareret;
 molliter agendo dignitatem suam tenere Ro-
 manos non posse. Tum Appius, « suadere se
 » magnopere Achæis, [dixit] ut, dum lice-
 » ret voluntate sua facere, gratiam inirent,
 » ne mox inviti & coacti facerent. » Hæc
 vox audita quidem cum omnium gemitu est,
 sed metum iniecit imperata recusandi. Id
 modo petierunt, « ut Romani, quæ videren-
 » tur, de Lacedæmoniis mutarent, nec Achæos
 » religione obstringerent inrita ea, quæ jure-
 » jurando sanxissent, faciendi. » Damnatis

LIBER XXXIX CAP. XXXVIII 197

tantum Arei & Alcibiadis, quæ nuper facta *U. c. 362.*
 erat, sublata est. *a. C. 184.*

XXXVIII. ROMÆ principio ejus anni, *Provincia.*
 quum de provinciis consulum & prætorum
 actum esset, consulibus Ligures, quia bellum
 nusquam alibi erat, decreti. Prætores, C.
 Decimius Flavus urbanam, P. Cornelius Cethegus
 inter cives & peregrinos sortiti sunt; C. Sempronius
 Blæsus Siciliam, Q. Nævius Matho Sardiniam, & ut
 idem de beneficiis quæreret, A. Terentius Varro
 Hispaniam citeriorem, Sempronius Longus
 Hispaniam ulteriorem. De iis duabus provinciis
 legati per id fere tempus, L. Juventius Thalna &
 T. Quinctilius Varus, venerunt. Qui, quantum
 bellum jam profligatum in Hispania
 esset, senatu edocto, postularunt simul, ut
 pro rebus tam prospere gestis Diis immortalibus
 haberetur honos, & ut prætoribus exercitum
 deportare liceret. Supplicatio in biduum
 decreta est. De legionibus deportandis, quum
 de consulum prætorumque exercitibus ageretur,
 rem integram referri jusserunt. Paucos
 post dies consulibus in Ligures binæ legiones,
 quas Ap. Claudius & M. Sempronius habuerant,
 decretæ sunt. De exercitibus

U. e. 568.
a. C. 184

Hispaniensibus magna contentio fuit inter
novos prætores & amicos absentium, Cal-
purnii Quinctiique. Utraque causa tribunos
plebis, utraque consules habebat. Hi (g),
se intercessuros senatusconsulto; si de portan-
dòs censerent exercitus, denuntiabant; illi,
si hæc intercessio fieret, nullam rem aliam
se decerni passuros. Victa postremo absen-
tium gratia est, & senatusconsultum factum,
« Ut prætores quatuor millia peditum Roma-
» norum scriberent, quadringentos equites,
» & quinque millia sociorum peditum Latini
» nominis, quingentos equites, quos secum
» in Hispaniam portarent. Quum eas legio-
» nes quatuor descripsissent, quod plus, quam
» quina millia peditum, treceni equites, in
» singulis legionibus esset, dimitterent: eos
» primum, qui emerita stipendia haberent;
» deinde, ut cujusque fortissima opera Cal-
» purnius & Quinctius in prælio usi essent.

*Contentio-
nes de
prætura.*

XXXIX. Hæc sedata contentione, alia
subinde C. Decimii prætoris morte exorta
est. Cn. Sicinius & L. Pupius, qui ædiles
proximo anno fuerant, & C. Valerius flamen
Dialis & Q. Fulvius Flaccus (is, quia ædi-

(g) ii Gropia

lis curulis designatus erat, sine toga candida, U. c. 568.
a. C. 184.
 sed maxima ex omnibus contentione) petebant : certamenque ei cum flamine erat : & postquam primo æquare, mox superare etiam est visus, pars tribunorum plebis negare, rationem ejus habendam esse, quod duos simul unus magistratus, præsertim curules, neque capere posset, nec (h) gerere : pars legibus eum solvi æquum censere, ut, quem vellet, prætorem creandi populo potestas fieret. L. Porcius consul primo in ea sententia esse, ne nomen ejus acciperet. Deinde, ut ex auctoritate senatus idem faceret, convocatis Patribus, « referre se ad eos [dixit] » quod nec jure ullo, nec exemplo tolerabili liberæ civitati ædilis curulis designatus præturam peteret : sibi, nisi quid aliud iis videretur, in animo esse, e lege comitia habere. » Patres censuerunt, uti L. Porcius consul cum Q. Fulvio ageret, ne impedimento esset, quo minus comitia prætoris in locum C. Decimii subrogandi e lege haberentur. Agenti consuli ex senatusconsulto respondit Flaccus, « nihil, quod se indignum esset, facturum. » Medio responso spem ad voluntatem interpretantibus fecerat, cess

(h) neque Crev.

*U. e. 368.
a. C. 184.*

surum Patrum auctoritati esse. Comitiiis acrius
etiam, quam ante, petebat, criminando, ex-
torqueri sibi a consule & senatu populi Ro-
mani beneficium, & invidiam geminati ho-
noris fieri; tamquam non adpareret, ubi de-
signatus prætor esset, extemplo ædilitate se ab-
dicaturum. Consul, quum & pertinaciam pe-
tentis crescere, & favorem populi magis ma-
gisque in eum inclinari cerneret, dimissis co-
mitiis, senatum vocavit. Censuerunt frequen-
tes, « quoniam Flaccum auctoritas Patrum ni-
hil movisset, ad populum cum Flacco agen-
dum. » Concione advocata, quum egisset
consul; ne tum quidem de sententia motus,
gratias populo Romano egit, « quod tanto
studio, quoriescumque declarandæ volun-
tatis potestas facta esset, prætorem se vo-
luisset facere. Ea sibi studia civium suorum
desistuerent non in animo esse. » Hac vero
tam obstinata vox tantum ei favorem accen-
dit, ut haud dubius prætor esset, si consul
accipere nomen vellet. Ingens certamen tri-
bunis, & inter se ipsos, & cum consule;
fuit: donec senatus a consule est habitus,
decretumque: « quoniam, prætoris subro-
gandi comitia ne legibus fierent, pertinacia

*Sublata
S. C.
comitia.*

Q. Flacci & prava studia hominum impedi- *U. c. 568.*
rent, senatum censere, fatis prætorum esse: *a. C. 184.*

P. Cornelius utramque in urbe jurisdic-
tionem haberet, Apollinique ludos faceret.

XL. His comitiis prudentia & virtute sena- *Contentio-*
tus sublatis, alia majoris certaminis, quo & *nes*
majore de re, & inter plures potentioresque *de censura*
viros, sunt exorta. Censuram summa con-
tentione petebant L. Valerius Flaccus, P.
& L. Scipiones, Cn. Manlius Vulso, L. Fu-
rius Purpureo, patricii: plebei autem, M.
Porcius Cato, M. Fulvius Nobilior, Ti. &
M. Sempronii, Longus & Tuditanus. Sed
omnes patricios plebeiosque nobilissimarum
familiarum M. Porcius longe antebat. In hoc *M. Porcii*
viro tanta vis animi ingeniique fuit, ut, quo- *Catonis*
cumque loco natus esset, fortunam sibi ipse *laudes*
facturus fuisse videretur. Nulla ars, neque pri-
vatæ, neque publicæ rei gerendæ, ei defuit.
Urbanas rusticasque res pariter callebat. Ad
summos honores alios scientia juris, alios elo-
quentia, alios gloria militaris provexit. Huic
versatile ingenium sic pariter ad omnia fuit,
et natum ad id unum diceres, quodcumque
ageret. In bello manu fortissimus, multis-
que insignibus clarus pugnis. Idem, postquam

V. c. 568.
a. C. 184.

ad magnos honores pervenit, summus imperator : idem in pace, si jus consuleres, peritissimus; si causa oranda esset, eloquentissimus. Nec is tantum, cujus lingua vivo eo vigerit, monumentum eloquentiæ nullum exstet : vivit immo vigetque eloquentia ejus, sacrata scriptis omnis generis. Orationes & pro se multæ, & pro aliis, & in alios. Nam non solum accusando, sed etiam causam dicendo, fatigavit inimicos. Similitates nimio plures & exercuerunt eum, & ipse exercuit eas. Nec facile dixeris, utrum magis prefferit eum nobilitas, an ille agitaverit nobilitatem. Asperi procul dubio animi, & linguæ acerbæ, & inmodice liberæ fuit : sed invicti a cupiditatibus animi, & rigidæ innocentia; contemtor gratiæ, divitiarum. In parsimonia, in patientia laboris, periculi (i), ferrei prope corporis animique; quem ne senectus quidem, quæ solvit omnia, fregerit. Qui sextum & octogesimum annum agens causam dixerit, ipse pro se oraverit, scripseritque : nonagesimo anno Ser. Galbam ad populi ad- duxerit judicium.

(i) periculique Gron. Crev.

XLI. HUNC, sicut omni vita, tum petentem (k) premebat nobilitas : coërantque (præter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat) candidati omnes ad dejiciendum honore eum; non solum ut ipsi potius adipiscerentur, nec quia indignabantur novum hominem censorem videre; sed etiam quod tristem censuram, periculosamque multorum famæ, & ab læso a plerisque, & lædendi cupido, expectabant. Etenim tum quoque minitabundus petebat; « refragari sibi, qui » liberam & fortem censuram timerent, » criminando : & simul L. Valerio subfragabatur. « Illo uno collega castigare se nova flagitia, & priscos mores revocare posse. » His accensi homines, adversa nobilitate, non M. Porcium modo censorem fecerunt, sed etiam collegam ei L. Valerium Flaccum adjecerunt. Secundum comitia censorum consules prætoresque in provincias profecti sunt, præter Q. Nævium, quem quatuor non minus menses, priusquam in Sardiniam iret, quæstiones veneficii, quarum magnam partem extra urbem per municipia conciliabulaque habuit, quia ita aptius visum erat.

U. c. 568.
a. C. 184.

M. Porcius
& L. Valerius
censores.

(k) presentem Gron. Crev.

U. e. 563.
a. C. 184.
 tenuerunt. Si Antiati Valerio credere liber; ad duo hominum millia damnavit. Et L. Postumius prætor, cui Tarentum provincia evenerat, magnas pastorum conjurationes vindicavit, & reliquias Bacchanalium quæstionis cum omni exsecutus est cura. Multos, qui aut citati non adfuerant, aut vades deseruerant, in ea regione Italiæ latentes, partim noxios judicavit, partim comprehensos Romam ad senatum misit. In carcerem omnes a P. Cornelio coniecti sunt.

XLII. IN Hispania ulteriore, fractis proximo bello Lusitanis, quietæ res fuerunt. In citeriore A. Terentius in Sueffetanis oppidum Corbionem vineis & operibus expugnavit, captivos vendidit: quietâ deinde hiberna & citerior provincia habuit. Veteres prætores, C. Calpurnius Piso & L. Quinctius, Romam redierunt. Utrique magno Patrum consensu triumphus est decretus. Prior C. Calpurnius de Lusitanis & Celtiberis triumphavit. Coronas aureas tulit octoginta tres, & duodecim millia pondo argenti. Paucos post dies L. Quinctius Crispinus ex iisdem Lusitanis Celtiberis que triumphavit. Tantumdem auri atque argenti in eo triumpho transi-

*Triumphus
 de
 Hispanis.*

latum. Censores, M. Porcius & L. Valerius, *U. c. 568*
 metu mixta expectatione, senatum legerunt : *a. C. 184a*

septem moverunt senatu, ex quibus unum
 insignem & nobilitate & honoribus, L.

Quinctium Flaminiū consularem. Patrum *L. Quinc-*
 memoria institutum fertur, ut censores mo- *tius senatū*
 ris senatu adscriberent notas. Catonis & aliæ *mosus,*

quidem acerbæ orationes existant in eos,
 quos aut senatorio loco movit, aut quibus
 equos ademit: longe gravissima in L. Quinc-
 tium oratio est, qua si accusator ante notam,
 non censor post notam, usus esset, retinere
 Quinctium in senatu ne frater quidem T.
 Quinctius, si tum censor esset, potuisset.
 Inter cetera objecit ei, Philippum Pœnum,
 carum ac nobile scortum, ab Roma in Gal-
 liam provinciam spe ingentium donorum per-
 ductum. Eum puerum, per lasciviam quum
 cavillaretur, exprobrare consuli persæpe
 solitum, quod sub ipsum spectaculum gla-
 diatorium abductus ab Roma esset, ut ob-
 sequium amatori venditaret. Forte epulan-
 tibus iis, quum jam vino incaluissent, nun-
 ciatum in convivio esse, nobilem Boium cum
 liberis transfugam venisse; convenire consu-
 lem velle, ut ab eo fidem præsens acciperet.

V. c. 568. a. C. 184. Introductum in tabernaculum per interpre-
tem adloqui consulem cœpisse. Inter cuius
fermonem Quintius scorto, « Vis tu, [in-
quit] quoniam gladiatorium spectaculum
» reliquisti, jam hunc Gallum morientem
» videre (1)? » Et quum is vixdum serio ad-
nuisset, ad nutum scorti consulem stricto
gladio, qui super caput pendeat, loquenti
Gallo caput primum percussisse, deinde fu-
gienti, fidemque populi Romani, atque eo-
rum qui aderant, inploranti, latus transo-
disse.

XLIII. VALERIUS ANTIAS, ut qui nec
Catonis orationem legisset, & fabulæ tan-
tum sine auctore editæ credidisset, aliud ar-
gumentum, simile tamen & libidine & cru-
delitate, peragit. Placentiæ famosam mulie-
rem, cujus amore deperiret, in convivium
arcessitam scribit. Ibi jactantem sese scortò
inter cerera retulisse, quam acriter quæstio-
nes exercuisset, & quam multos capitis
damnatos in vinculis haberet, quos securi
percussurus esset. Tum illam infra eum ad-
cubantem negasse, umquam vidisse quem-
quam securi ferientem, & perville id videre.

(1) *adpicere* Gron. Crev.

LIBER XXXIX CAP. XLIV 207

Hic indulgentem amatorem, unum ex illis *U. c. 568.*
 miseris, adtrahi iustum, securi percussisse. *a. C. 184.*

Facinus, five eo modo, quo censor objecit, five, ut Valerius tradit, commissum est, fœvum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti proca-cis, in sinu consulis recubantis, mastatam humanam victimam esse: & cruore mensam respersam. In extremâ oratione Catonis conditio Quintio fertur, ut, si id factum negaret, ceteraque, quæ objecisset, sponsione defenderet sese: sin fateretur, ignominiane sua quemquam doliturum censeret, quum ipse, vino & Venere amens, sanguine hominis in convivio lussisset?

XLIV. IN equitatu recognoscendo L. Scipioni Asiageni ademptus equus. In censibus quoque accipiendis tristis & aspera in omnes ordines censura fuit. Ornamenta & vestem muliebrem & vehicula, quæ pluris, quam quidecim millium æris, essent, in censum referre viatores iussit. Item mancipia minora annis viginti, quæ post proximum lustrum decem millibus æris, aut eo pluris, venissent, uti ea quoque decies (m) tanto plu-

*Severitas
 in censu*

(m) decem Gron, Crœy,

D. c. 568. ris, quam quanti essent, aestimarentur; &
a. c. 184. his rebus omnibus terni in millia æris adria-
 buerentur. Aquam publicam omnem, in pri-
 vatum ædificium aut agrum fluentem, ademe-
 runt; &, quæ in loca publica inædificata
 inmolitave privati habebant, intra dies tri-
 ginta demoliti sunt. Opera deinde faciendâ
 ex decreta in eam rem pecunia (n), lacus
 sternendos lapide, detergendasque, qua opus
 esset, cloacas; in Aventino & in aliis par-
 tibus, qua nondum erant, faciendas locave-
 runt. Et separatim Flaccus molem ad Neptu-
 nias aquas, ut iter populo esset, & viam
 per Formianum montem. Cato atria duo,
 Mænium & Titium in lautumiis, & quatuor
 tabernas, in publicum emit; basilicamque ibi
 fecit, quæ Porcia adpellata est. Et vestiga-
 lia summis pretiis, ultro tributa infimis loca-
 verunt. Quas locationes quum senatus, pre-
 cibus & lacrimis publicanorum victus, in-
 duci & de integro locari jussisset; censores;
 edicto submotis ab hasta, qui ludificati prio-
 rem locationem erant, omnia eadem paullum
 imminutis pretiis locaverunt. Nobilis censura
 fuit, simultatiumque plena; quæ M. Porcium

(cui

(n) ex pecunia in eam rem decreta Gron. Crey.

(cui acerbitas ea adsignabatur) per omnem vitam exercuerunt. Eodem anno coloniæ duæ, Potentia (o) in Picenum, Pisaurum in Gallicum agrum, deductæ sunt. Sena jugera in singulos data. Diviserunt agrum, coloniasque deduxerunt iidem tres viri, Q. Fabius Labeo, & M. & Q. Fulvii, Flaccus & Nobilior. Consules ejus anni nec domi nec militiæ memorabile quidquam egerunt.

*U. c. 568.
a. C. 184.*

XLV. IN insequentem annum creantur consules M. Claudium Marcellum, Q. Fabium Labeonem. M. Claudius, Q. Fabius Idibus Martiis, quo die consulatum inierunt, de provinciis suis prætorumque retulerunt. Prætores creati erant C. Valerius flamen Dialis, qui & priorè anno petierat & Sp. Postumius Albinus, & P. Cornelius Sisenna, L. Pupius, L. Julius, Cn. Sicinius. Consulibus Ligures cum iisdem exercitibus, quos P. Claudius & L. Porcius habuerant, provincia decreta est.

*U. c. 569.
a. C. 183.*

*M. Clau-
dio, Q.
Fabio
Coss.*

Hispaniæ extra sortem prioris anni prætoribus cum suis exercitibus servatæ. Prætores ita fortiri jussi, uti flamini Diali utique altera juris dicendi Romæ provincia esset. Peregrinam est fortitus. Sisennæ Cornelio

Provincia.

(o) *Pollentia Crev.*

U. c. 569. urbana, Sp. Postumio Sicilia, L. Pupio Apu-
a. C. 183. lia, L. Julio Gallia, Cn. Sicinio Sardinia eve-
 nit. L. Julius maturare est iussus. Galli
 Transalpini, per saltus ignotæ antea viæ (ut
 ante dictum est) in Italiam transgressi, op-
 pidum in agro, qui nunc est Aquileiensis (p),
 ædificabant. Id eos ut prohiberet, quod (q)
 ejus sine bello posset, prætori mandatam
 est. Si armis prohibendi essent, consules
 certiores faceret. Ex his placere alterum
 adversus Gallos ducere legiones. Extremo
 prioris anni comitia habita erant in demortui
 Cn. Cornelii locum auguris substituendi. Crea-
 tus Sp. Postumius Albinus.

XLVI. Hujus principio anni P. Licinius
 Crassus pontifex maximus mortuus est: in cu-
 jus locum M. Sempronius Tuditanus pontifex
 est cooptatus: pontifex maximus est creatus
 C. Servilius Geminus. P. Licinii funeris
 causa visceratio data, & gladiatores centum
 viginti pugnauerunt, & ludi funebres per
 triduum facti, post ludos epulum. In quo,
 quam toto foro strata triclinia essent, tem-
 pestas, cum magnis procellis coorta, coëgit

Prodigia.

(p) Aquileiensis est Gron. Crev.

(q) quoad Gron.

plerosque tabernacula statuere in foro. Eadem paullo post, quum undique differenasset, sublata: defunctosque vulgo ferebant, quod inter fatalia vates cecinissent, necesse esse tabernacula in foro statui. Hac religione levatis altera injecta, quod sanguine per biduum pluisset in area Vulcani: & per decemviros supplicatio indicta erat ejus prodigii expiandi causa. Priusquam consules in provincias proficiscerentur, legationes transmarinas in senatum introduxerunt. Nec umquam ante tantum regionis ejus hominum Romae fuerat. Nam ex quo fama per gentes, quae Macedoniam adcolunt, vulgata est, crimina querimoniasque de Philippo non neglegenter ab Romanis audiri, multis operae pretium fuisse queri; pro se quaeque civitates gentesque, singuli etiam privati, (gravis enim adcola omnibus erat) Romam, aut ad spem levandae injuriae, aut ad desendae solatium, venerunt. Et ab Eumene rege legatio cum fratre ejus Athenaeo venit ad querendum, simul quod non deducerentur ex Thracia praesidia, simul quod in Bithyniam Prusia bellum adversus Eumenem gerenti auxilia missa forent.

*U. c. 569.
a. C. 183.*

*Querela
de
Philippo.*

*U. c. 567.
a. C. 183.*

*Demetrius
patrem
defendit.*

XLVII. RESPONDENDUM ad omnia juveni-
tum admodum Demetrio erat; quum haud
facile esset, aut ea, quæ objicerentur, aut
quæ adversus ea dicenda erant, memoria
complecti. Nec enim multa solum, sed etiam
pleraque oppido quam parva erant: de con-
troversia finium, de hominibus raptis peco-
ribusque abactis, de jure aut dicto per libi-
dinem aut non dicto, de rebus per vim aut
per gratiam judicatis. Nihil horum neque
Demetrium docere dilucide, nec se satis
liquido discere ab eo senatus quum cerneret
posse; simul & tirocinio, & perturbatione
juvenis moveretur; quæri jussit ab eo, ecquem
de his rebus commentarium a patre acce-
pisset? Quum respondisset, « accepisse se; »
nihil prius nec potius visum est, quam re-
gis ipsius de singulis responsa accipere. Li-
brum extemplo poposcerunt; deinde, ut ipse
recitaret, permiserunt. Erant autem de rebus
singulis in breve coactæ causæ: ut alia fe-
cisse se secundum decreta legatorum doce-
ret; alia non per se stetisse, quo minus face-
ret, sed per eos ipsos, qui accusarent. In-
terposuerat & querelas de iniquitate decre-
torum, & quam non ex æquo disceptarum

apud Cæcilium foret, indigneque sibi, nec
 ullo suo merito, insultatum ab omnibus esset.

*U. c. 569.
 a. C. 183.*

Has notas iritati ejus animi conlegit senatus.

Ceterum alia excusanti juveni, alia recipienti,
 futura ita, ut maxime vellet senatus, respon-
 deri placuit: « Nihil patrem ejus neque rec-
 » tius, nec magis, quod ex voluntate fena-
 » tus esset, fecisse, quam quod, utcumque
 » ea gesta essent, per Demetrium filium sa-
 » tisfieri voluisset Romanis. Multa & dissimu-
 » lare, & oblivisci, & pati præterita fena-
 » tum posse, & credere etiam, Demetrio
 » credendum esse. Obsidem enim se animum
 » ejus habere, etsi patri corpus reddiderit:
 » & scire, quantum salva in patrem pietate
 » possit, amicum eum populo Romano esse.
 » Honorisque ejus causa missuros in Mace-
 » doniam legatos, ut, si quid minus factum
 » sit, quam debuerit, tum quoque sine pia-
 » culo rerum prætermissarum fiat. Velle etiam
 » sentire Philippum, integra) omnia sibi cum
 » populo Romano Demetrii filii beneficio
 » esse. »

*Responsum
 senatus.*

XLVIII. HÆC, quæ augendæ amplitudinis
 ejus causa facta erant, extemplo in invidiam,
 mox etiam in perniciem adolescenti verte-

*Lacedæmo-
 niorum
 postulata.*

U. e. 569. runt. Lacedæmonii deinde introducti sunt,
a. C. 183. Multæ & parvæ disceptationes jactabantur;
 sed, quæ maxime rem continerent, erant;
 utrum restituerentur, quos Achæi damna-
 verant, nec ne; inique, an jure occidissent,
 quos occiderant. Vertebatur &, utrum ma-
 nerent in Achaico concilio Lacedæmonii;
 an, ut ante fuerat, secretum ejus unius in
 Peloponneso civitatis jus esset. Restitui, ju-
 diciaque facta tolli placuit: Lacedæmonem
 manere in Achaico concilio: scribique id
 decretum, & consignari a Lacedæmoniis &
 Achæis. Legatus in Macedoniam Q. Marcius
 est missus; jussus idem in Peloponneso fo-
 ciorum res adspicere. Nam ibi quoque &
 ex veteribus discordiis residui motus erant,
 & Messene desciverat a concilio Achaico.
 Cujus belli & causas (r) & ordinem si
 expromere velim, inmemor sim propositi,
 quo statui non ultra attingere externa, nisi
 qua Romanis cohærent (s) rebus.

*Philopæ-
 men prætor
 Acheorum
 captus a
 Messeniis.*

XLIX. EVENTUS memorabilis est, quod,
 quum bello superiores essent Achæi, Philo-
 pœmen prætor eorum capitur, ad præoccu-

(r) *causam* Gron. Crev.

(s) *cohærent* Gron. Crev.

pandam Coronen profectus, quam hostes petebant, in valle iniqua cum equitibus paucis obpressus. Ipsum potuisse effugere Thracum Cretenfiumque auxilio tradunt. Sed pudor relinquendi equites, nobilissimos gentis, ab ipso nuper lectos, tenuit. Quibus dum locum ad evadendas angustias cogendo ipse agmen præbet, sustinens inpetus hostium; prolapso equo, & suo ipse casu, & onere equi super eum ruentis, haud multum absuit, quin exanimaretur, septuaginta annos jam natus, & diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum adtenuatis. Jacentem hostes superfusi obpresserunt: cognitumque primum a verecundia memoriaque meritorum, haud secus quam ducem suum, adtollunt reficiuntque, & ex valle devia in viam portant, vix sibi met ipsi præ necopinato gaudio credentes; pars nuncios Messenenem præmittunt, debellatum esse, Philopœmenem captum (†) adduci. Primum adeo incredibilis visa res, ut non pro vano modo; sed vix pro sano nuncius audiretur. Deinde, ut super alium alius idem omnes adfirmantes veniebant: tandem facta fides; &, prius

U. c. 569.

a. C. 183.

(†) captum del. Gron.

U. c. 569. quam adpropinquare urbi satis scirent, ad
a. C. 183. spectaculum omnes, simul liberi ac servi,
 pueri quoque cum feminis, effunduntur. Ita-
 que clauserant portam turbæ, dum pro se
 quisque, nisi ipse oculis suis credidisset, vix
 pro comperta tantam rem habiturus videretur.
 Ægre submoventes obvios intrare portam,
 qui adducebant Philopœmenem, poterunt,
 atque turba conferta iter reliquum clauserat.
 Et, quum pars maxima exclusa a spectaculo
 esset, theatrum repente, quod viæ propinquum
 erat, compleverunt, & ut eo in conspectum
 populi adduceretur, una voce omnes exposcebant.
 Magistratus & principes, veriti, ne quem
 motum misericordia præsentis tanti viri
 faceret, quum alios verecundia præsentis
 tantæ majestatis conlata præsentis fortunæ,
 alios recordatio ingentium meritorum motura
 esset, procul in conspectu eum statuerunt:
 deinde raptim ex oculis hominum abstraxerunt,
 prætore Dinocrate dicente, esse, quæ
 pertinentia ad summam belli percunctari eum
 magistratus vellent. Inde abducto eo in curiam,
 & senatu vocato, consultari cœptum.
 L. JAM invesperascebat, & non modo
 cetera, sed ne in proximam quidem noctem

*In subter-
 raneam
 vellam demittitur.*

ubi satis tuto custodiretur, expediebant. Ob-
 stupuerant ad magnitudinem pristinae ejus
 fortunae virtutisque : & neque ipsi domum
 recipere custodiendum audebant, nec cui-
 quam uni custodiam ejus satis credebant.
 Admonent deinde quidam, esse thesaurum
 publicum sub terra, saxo quadrato septum.
 Eo vinctus demittitur, & saxum ingens, quo
 operitur, machina superinpositum est. Ita
 loco potius, quam homini cuiquam, creden-
 dam custodiam rati, lucem insequentem ex-
 spectaverunt. Postero die multitudo quidem
 integra, memor pristinorum ejus in civita-
 tem meritorum, parcendum, ac per eum
 remedia quaerenda esse praesentium malorum,
 censabant : defectionis auctores, quorum in
 manu respublica erat, in secreto consultan-
 tes, omnes ad necem ejus consentiebant :
 sed, utrum maturarent, an differrent, am-
 bigebatur. Vicit pars avidior poenae, missus-
 que, qui venenum ferret. Accepto poculo,
 nihil aliud locutum ferunt, quam quaesivisse,
 « si incolumis Lycortas » (is alter imperator
 Achæorum erat) « equitesque evasisent ? »
 Postquam dictum est, « incolumes esse ; Bene
 » habet, » inquit ; & poculo inpavide ex-

*U. c. 569.
 a. C. 183.*

*Veneno
 tollitur.*

*U. c. 569.
a. C. 183.*

hausto, haud ita multo post expiravit. Non (u) diuturnum mortis ejus gaudium auctoribus crudelitatis fuit. Victa namque Messene bello exposcentibus Achæis noxios deditit, ossaque reddita Philopœmenis sunt: & sepultus ab universo Achaico est (v) concilio, adeo omnibus humanis congestis honoribus, ut ne divinis quidem abstineretur. Ab scriptoribus rerum Græcis Latinisque tantum huic viro tribuitur, ut a quibusdam eorum, velut ad insignem notam hujus anni, memoriæ mandatum sit, tres claros imperatores eo anno decessisse, Philopœmenem, Hannibalem, P. Scipionem. Adeo in æquo eum duarum potentissimarum gentium summis imperatoribus posuerunt.

*Tres clari
imperator-
es eo anno
mortui.*

*Mors
Hanniba-
lis.*

LI. Ad Prusiam regem legatus T. Quinctius Flaminius venit, quem suspectum Romanis & receptus post fugam Antiochi Hannibal, & bellum adversus Eumenem motum faciebat. Ibi, seu quia a Flaminio inter cetera objectum Prusiæ erat, hominem omnium, qui viverent, infestissimum populo Romano apud eum esse, qui patriæ suæ

(u) *Nec Gron. Crev.*

(v) *est del. Gron. Crev.*

primus, deinde.

regi auctor b

statum fuisset

annuaretur p

per se ne

potestatem consil

Flamini

antibalis custo

dem exitum v

mino, & Rom

cernens, &

Prusiæ

Flamini

sibi horru

iter se

haberet, sep

is (x) q

rentur. So

ploratum,

Torius ci

pleri sunt,

imbal, pos

re in vestib

um ratiocin

agere consue

(x) juv

primum, deinde. fractis ejus opibus, Antio- *U. c. 569.*
 cho regi auctor belli adversus populum Ro- *a. C. 183.*
 manum fuisset: seu quia ipse Prusias, ut
 gratificaretur præsenti Flaminio Romanis-
 que, per se necandi aut tradendi ejus in
 potestatem consilium cepit; a primo conlo-
 quio Flaminini milites extemplo ad domum
 Hannibalis custodiendam missi sunt. Semper
 talem exitum vitæ suæ Hannibal prospexerat
 animo, & Romanorum inexpiabile odium in
 se cernens, & fidei regum nihil sane confi-
 sus. Prusiæ vero levitatem etiam expertus
 erat. Flaminini quoque adventum velut fata-
 lem sibi horruerat. Ad omnia undique infesta,
 ut iter semper aliquod præparatum fugæ
 haberet, septem exitus e domo fecerat; &
 ex iis (x) quosdam occultos, ne custodia
 sepirentur. Sed grave imperium regum nihil
 inexploratum, quod investigari volunt, effi-
 cit. Totius circuitum domus ita custodiis
 complexi sunt, ut nemo inde elabi posset.
 Hannibal, postquam est nunciatum, milites
 regios in vestibulo esse, postico, quod de-
 vium maxime atque occultissimi exitus erat,
 fugere conatus, ut id quoque obcurfu mili-

(x) fecerat: ex his Crev.

*U. c. 569.
a. C. 187.*

tum obseptum sensit, & omnia circa clausa custodiis dispositis esse, venenum (quod multo ante præparatum ad tales habebat casus) poposcit. « Liberemus [inquit] diurna cura populum Romanum, quando mortem senis exspectare longum censent. » Nec magnam, nec memorabilem ex inermi proditoque Flamininus victoriam feret. Mortua res quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit. Horum patres Pyrrho regi, hosti armato, exercitum in Italia habenti, ut a veneno caveret, prædixerunt. Hi legatum consulari, qui auctor esset Prusæ per scelus occidendi hospitis, miserunt. Exsecratus deinde in caput regnumque Prusæ, & hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum exhaustit. Hic vitæ exitus fuit Hannibalis.

*Scipio
Africanus
quo anno
mortuus.*

LII. SCIPIONEM & Polybius, & Rutilius hoc anno mortuum scribunt. Ego neque his, neque Valerio adsentior: his, quod, censoribus M. Porcio, L. Valerio, principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum invenio; quum superioribus tribus lustris Africanus fuisset: quo vivo, nisi ut ille senatu

moveretur, quam notam nemo memorizæ *U. c. 569.*
 prodidit, alius princeps in locum ejus lectus *a. C. 183.*
 non esset. Antiatem auctorem refellit tribu-
 nus plebis M. Nævius, adversus quem ora-
 tio inscripta P. Africani est. Hic Nævius
 in magistratuum libris est tribunus plebis,
 P. Claudio, L. Porcio consulibus: sed iniit
 tribunatum, Ap. Claudio, M. Sempronio
 consulibus, ante diem quartum Idus Decem-
 bres. Inde tres menses ad Idus Martias sunt;
 quibus P. Claudius, L. Porcius consulatum
 inierunt. Ita & vixisse in tribunatu Nævii
 videtur, diesque ei dici ab eo potuisse; de-
 cessisse autem ante L. Valerii & M. Porcii
 censuram. Trium clarissimorum suæ cujusque
 gentis virorum non magis tempore congruen-
 te comparabilis mors videtur esse, quam quod
 nemo eorum fatis dignum splendore vitæ
 exitum habuit. Jam primum omnes non in
 patrio solo mortui, nec sepulti sunt. Vene-
 no absumti Hannibal & Philopœmen; exsul
 Hannibal, proditus ab hospite; captus Phi-
 lopœmen in carcere & in vinculis exspiravit.
 Scipio, etsi non exsul, neque damnatus, die
 tamen dicta, ad quam non adfuerat reus,
 absens citatus, voluntarium non sibi ipse

U. e. 569. a. C. 183. solum, sed etiam funeri suo, exsilium in-
dixit.

*Demetrii
reditus
in Macedo-
niam.*

LIII. DUM ea in Peloponneso (a quibus divertit oratio) geruntur, reditus in Macedoniam Demetrii legatorumque aliter aliorum adfecerat animos. Vulgus Macedonum, quos belli ab Romanis imminentis metus terruerat, Demetrium, ut pacis auctorem, cum ingenti favore conspiciebant: simul & spe haud dubia regnum ei post mortem patris destina-

*Inter, eum
& Perseum
discordia.*

bant. « Nam, etsi minor (y) ætate, quam » Perseus, esset, hunc tamen iusta matrefa-
» milia (z), illum pellice ortum esse: illum,
» ut ex vulgato corpore genitum, nullam
» certi patris notam habere; hunc insignem
» Philippi similitudinem præ se ferre. Ad
» hoc, Romanos Demetrium in paterno folio
» locaturos; Persei nullam apud eos gratiam
» esse. » Hæc vulgo loquebantur. Iraque & Persea cura angebat, ne parum pro se una ætas valeret, quum omnibus aliis rebus frater superior esset: & Philippus ipse, vix sui arbitrii fore, quem hæredem regni relinqueret, credens, sibi quoque graviorem esse,

*Philippo
quoque in-
vifus De-
metrius.*

(y) minore Gron.

(z) matrefamilias Gron. Crev.

quam vellet, minorem filium censebat. Ob- U. s. 569.
fendebatur interdum concursu Macedonum a. C. 183.
ad eum, & alteram jam se vivo regiam esse
indignabatur. Et ipse juvenis haud dubie in-
flator redierat, subnifus erga se iudicii se-
natus, concessisque sibi, quæ patri negata
essent: & omnis mentio Romanorum, quan-
tam dignitatem ei apud ceteros Macedonas,
tantam invidiam, non apud fratrem modo,
sed etiam apud Patrem, conciliabat: utique
postquam alii legati Romani venerunt, &
cogebatur decedere Thracia, præsidiaque
deducere, & alia, aut ex decreto priorum
legatorum, aut ex nova constitutione sena-
tus, facere. Sed omnia mœrens quidem &
gemens, (eo magis, quod filium frequentio-
rem prope cum illis, quam secum, cerne-
bat) obedienter tamen adversus Romanos
faciebat, ne quam movendi extemplo belli
causam præberet. Avertendos etiam animos
a suspitione talium consiliorum ratus, me-
diam in Thraciam exercitum in Odryfas, &
Dantheleros (a), & Bessos duxit. Philippo-
polin urbem, fuga desertam oppidanorum,
qui in proxima montium juga cum familiis

(a) *Dantheleros* Gron. *Crev.*

U. c. 567.
a. C. 187.

recep̄erant sese, cepit: camp̄stresque barbaros, depopulatus agros eorum, in deditiōnem accepit. Relicto inde ad Philippopolin præsidiō, quod haud multo post ab Odrysis expulsum est, oppidum in Deuriopcondere instituit. Pæoniæ ea regio est prope Erigonum fluvium; qui, ex Illyrico per Pæoniam fluens, in Axiū amnem editur. Haud procul S. obis, vetere urbe, novam urbem Perseida, ut is filio majori haberetur honos, appellari iussit.

*In Venetia
Galli
se dedunt
consuli.*

LIV. DUM hæc in Macedonia geruntur, consules in provincias profecti. Marcellus nuncium præmisit ad L. Porcium proconsulem, ut ad novum Gallorum oppidum legiones admovert. Adveniēti consuli Galli sese dederunt. Duodecim millia armatorum erant. Plerique arma ex agris rapta habebant. Ea ægre patientibus iis ademta, quæque alia aut populantes agros rapuerant, aut secum adulerant. De his rebus qui quærentur, legatos Romam miserunt. Introducti in senatum a C. Valerio prætore exposuerunt, « Se, » superante in Gallia multitudine, inopia » coactos agri & egestate, ad quærendam » sedem Alpes transgressos. Quæ inculta per » solitu-

LIBER

solitudines v
confidisse. (1)
pisse: que
tribi ulli vi
Claudius ad
se cum iis,
certam, est
incerta tel
prius in fi
puli Roma
agro & ur
quo terrar
Arma dei
que ferro
se sen
se innoxio
favirent.
leri iussit:
equum in
que in al
agiturus,
missi, de
placere, de
(1) equo
(1) velle
(2) equo
Tom. 2.

» solitudines viderent, ibi sine ullius injuria
 » confedisse. Oppidum quoque ædificare cœ-
 » pisse : quod indicium esset, nec agro, nec
 » urbi ulli vim adlaturos venisse. Nuper M.
 » Claudium ad se nuncium misisse, bellum
 » se cum iis, ni dederentur, gesturum. Se
 » certam, etsi non speciosam, pacem, quam
 » incerta belli, præoptantes, dedidisse se
 » prius in fidem, quam in potestatem, po-
 » puli Romani. Post paucos dies, iussos &
 » agro & urbe decedere. Sese tacitos abire,
 » quo terrarum possent; in animo habuisse.
 » Arma deinde sibi, & postremo omnia alia,
 » quæ ferrent agerentque (b), ademta. Orare
 » se senatum populumque Romanum, ne in
 » se innoxios deditos acerbius, quam in hostes,
 » sævirent. » Huic orationi senatus ita respon-
 » deri iussit : « Neque illos recte fecisse (c),
 » quum in Italiam venerint (d), oppidum-
 » que in alieno agro, nullius Romani ma-
 » gistratus, qui ei provinciæ præesset, per-
 » missu, ædificare conati sint : neque senatui
 » placere, deditos spoliari. Itaque se cum

(b) agerentive Gron. Crev.

(c) gessisse Gron. Crev.

(d) venirent Gron. Crev.

U. e. 569.
a. C. 183. » iis legatos ad consulem (e) missuros; qui;
» si redeant, unde venerint, omnia iis sua
» reddi jubeant; quique protinus eant trans
» Alpes, & denuncient Gallicis populis,
» multitudinem suam domi contineant. Alpes
» prope inexsuperabilem finem in medio esse:
» Non utique iis melius fore, quam (f) qui
» eas primi pervias fecissent. » Legati missi
L. Furius Purpureo, Q. Minucius, L. (g)
Manlius Acidinus. Galli, redditis omnibus,
quæ sine cujusquam injuria habebant, Italia
excefferunt.

LV. LEGATIS Romanis Transalpini populi
benigne responderunt. Seniores eorum ni-
miam lenitatem populi Romani castigarunt:
« Quod eos homines, qui gentis injussu
» profecti occupare agrum imperii Romani,
» & in alieno solo ædificare oppidum conati
» sint (h), impunitos dimiserint. Debuisse
» gravem temeritatis mercedem statui. Quod
» vero etiam sua reddiderint, vereri, ne
» tanta indulgentia plures ad talia audenda

(e) *consules Gron.*

(f) *quam del. Crev.*

(g) *L. I. P. Gron.*

(h) *sunt Gron. Crev.*

» inpellantur. » Et exceperunt, & profecuti *U. c. 569.*
 cum donis legatos sunt. M. Claudius consul, *a. C. 183.*
 Gallis ex provincia exactis, Istrium bellum
 moliri cœpit, literis ad senatum missis, ut
 sibi in Istriam traducere legiones liceret. Id
 senatui placuit. Illud agitabant, uti colonia
 Aquileia deduceretur. Nec fatis constabat,
 utrum Latinam, an civium Romanorum,
 deduci placeret. Postremo Latinam potius
 coloniam deducendam Patres censuerunt.
 Triumviri creati sunt P. Scipio Nasica, C.
 Flaminius, L. Manlius Acidinus. Eodem an-
 no Mutina & Parma coloniarum Romanorum
 civium sunt deductæ. Bina millia hominum
 in agro, qui proxime Boiorum, ante Tus-
 corum fuerat, octona jugera Parmæ, quina
 Mutinæ acceperunt. Deduxerunt triumviri
 M. Æmilius Lepidus, T. Æbutius Carus,
 L. Quinctius Crispinus. Et Saturnia colonia
 civium Romanorum in agrum Caletranum
 est deducta. Deduxerunt triumviri Q. Fabius
 Labeo, C. Afranius Stellio, Ti. Sempronius
 Gracchus. Jugera in singulos data decem.

*Aquileia
 colonia.*

*Mutina
 & Parma
 colonia.*

LVI. EODEM anno A. Terentius procon-
 sul (i) haud procul flumine Ibero, in agro

*Res in
 Hispania
 gestæ.*

(i) *proprator Gron. Crev.*

U. c. 569. Aufetano, & proëlia secunda cum Celtiberis fecit, & oppida, quæ ibi communierant, aliquot expugnavit. Ulterior Hispania eo anno in pace fuit, quia & P. Sempronius proconsul (k) diutino morbo est implicitus, &, nullo laceffente, perobportune quieverunt Lusitani. Nec in Liguribus memorabile quidquam a Q. Fabio consule gestum. M. Marcellus, ex Istria revocatus, exercitum dimisso, Romam comitorum causa rediit.

Comitia. Creavit consules Cn. Bæbium Tamphilum & L. Æmilium Paulum. Cum M. Æmilio Lepido hic ædilis curulis fuerat: a quo consule quintus annus erat, quum is ipse Lepidus post duas repulsas consul factus esset. Prætores inde facti Q. Fulvius Flaccus, M. Valerius Lævinus, P. Manlius iterum, M. Ogulnius Gallus, L. Cæcilius Denter, C. Terentius Istria. Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum causa; quod sanguine perbiduum pluisse in area Concordiæ fati credabant; nunciatumque erat, haud procul Sicilia insulam, quæ non ante fuerat, novam

(k) *proprætor Gron, Crev.*

editam e mari esse. Hannibalem hoc anno Antias Valerius decessisse auctor est, legatis U. c. 569.
a. C. 183.
 ad eam rem ad Prusiam missis, præter T. Quinctium Flaminium, (cujus in ea re celebre est nomen) L. Scipione Asiatico & P. Scipione Nasica.